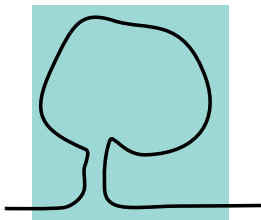

TRÄD OCH TRÄDMILJÖER I VÄSTLÄNKENS KORRIDOR

UNDERLAGSRAPPORT FÖR DETALJPLANER FÖR VÄSTLÄNKEN
STADSBYGGNADSKONTORET, GÖTEBORG

2014-07-04

Beställare: Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret

Kontaktperson: Joanna Hagstedt

Konsult: WSP Sverige

Göteborg, Juli 2014

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	6
GENERELLA RIKTLINJER.....	8
FÖRSLAG PÅ FORTSATT ARBETE.....	10
SOCIALA VÄRDEN	12
KULTURMILJÖVÄRDEN.....	13
NATURVÄRDEN	14
GULLBERGET/SKANSEN LEJONET	16
CENTRALEN & BERGSLAGSBANANS STATIONSPARK	18
KANALTORGET & PACKHUSKAJEN	22
OMRÅDET KRING STATION HAGA.....	24
FOGELBERGSPARKEN	34
VÄSTER OM SÖDRA VIKTORIAGATAN	36
LINNÉPLATSEN/MEDICINAREBERGET	38
RENSTRÖMSKA PARKEN & NÄCKROSDAMMEN	40
KORSVÄGEN.....	44
LISEBERG.....	50
SÖDRA VÄGEN	55
SKÅR.....	56
KÄLLOR	59

SAMMANFATTNING

Västlänkens linje går genom värdefulla, ibland unika, trädmiljöer. Det är därför av stor betydelse att trädaspekten tas om hand tidigt i planeringsarbetet. I denna rapport behandlas trädmiljöerna och träden utefter sociala värden, kulturmiljövärden och naturvärden. Fokus ligger på de områden som påverkas direkt som stationsområdena och andra schaktområden, samt områden där tekniska installationer planeras. Dessutom inkluderas arbetsområden och områden för trafik i byggtid, där ingreppen kommer att vara tillfälliga.

Vissa av de aktuella områdena står inför en markant omdaning, andra vill man återställa så långt det är möjligt.

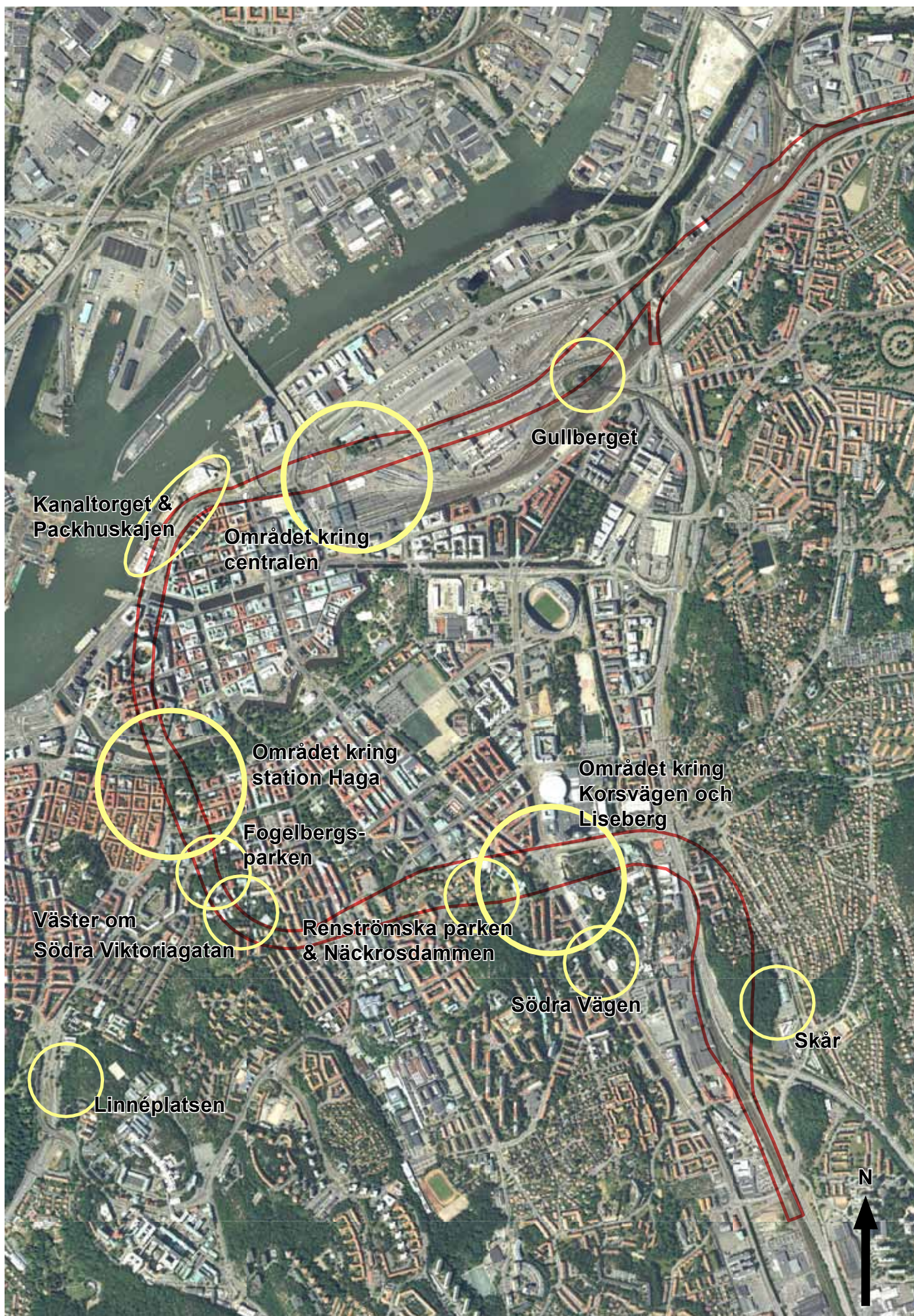
Ett område som utmärker sig som särskilt betydelsefullt ur alla tre aspekter är området kring Haga. Där finns höga sociala värden då både Haga Kyrkoplan och delar av Kungsparken är omtyckta vistelseytor. Haga Kyrkoplan är särskilt omtyckt bland barn i området. Området är även mycket viktigt ur kulturmiljösynpunkt. Kopplingen mellan Kungsparken och Haga Kyrkoplan samt karaktären av engelsk park med några få solitära byggnader är särskilt viktiga. Ur natursynpunkt är det framförallt de många gamla och grova träden som är viktiga. Området har en lång kontinuitet och träden hyser i sin tur andra organismer. I ett par områden i Kungsparken och i den relativt nyplanterade delen av Vasagatan återfinns sällsynt lavflora.

I Haga finns också skillnader i detaljplanerna för järnvägstunneln och station Haga. Ur trädssynpunkt bör placeringen av brandgasschakt förläggas enligt detaljplanen för stationen, i torgytan framför Smyrkakyrkan. Huvudalternativet för uppgången i söder är i Handelshögskolan, men i detaljplanen för järnvägstunneln medges ett reservalternativ i Vasagatan, som ut trädssynpunkt skulle vara betydligt sämre.

Övriga platser som är viktiga ur kulturmiljösynpunkt är Gullberget med Skansen Lejonet och Korsvägen med angränsande områden.

Ur natursynpunkt är det förutom Hagaområdet Korsvägen och Skår som innehåller flest och högst naturvärden.

Det är viktigt att man ser helheten och att man beaktar de sammanlagda konsekvenserna av hela Västlänkens anläggande. I det komplexa planeringsarbetet ställs ibland viktiga aspekter mot varandra, varför det är viktigt att det så tidigt som möjligt under arbetet görs en allomfattande trädvärdering som innefattar trädens ekonomiska såväl som ekologiska, sociala och kulturella värden. Värderingen kan sedan ligga till grund för de beslut man tar som påverkar träden till exempel om man ska bekosta en flytt av ett träd eller anpassa planeringen. Förberedelserna för en flytt kan ta flera växtsäsonger och det är därför viktigt att dessa beslut kan tas tidigt i processen. Det är även viktigt att man tidigt i processen ser till att förutsättningar för återplantering skapas. Det handlar om faktorer som tillräckligt jorddjup och -volym, men också hur man planerar ledningar eller dagvattenanläggningar.

Karta som visar de trädmiljöer som behandlas i denna rapport.

INLEDNING

Bakgrund och Syfte

Västlänken, tågtunnel under Göteborg kommer att påverka flera park- och naturmiljöer direkt såväl som indirekt. Under planeringsskedet har flera olika dokument tagits fram som behandlar dessa miljöer ur olika synvinklar. Syftet med denna rapport är att samla resultaten av dessa i ett och samma dokument. Detta för att skapa en helhetsbild av träden och trädmiljöerna längs hela linjen och de olika stationsområdena. De värden som beskrivs är de sociala värdena, natur- och kulturmiljövärdena. Fokus ligger på de områden som riskerar att drabbas hårdast/direkt, det vill säga schaktområden, stationsområden och arbetsområden inkl områden för trafik i byggtid. Denna rapport kommer att ligga till grund för den fortsatta planeringen av arbetet med Västlänken. Vidare föreslår denna rapport fortsatt inriktning på arbetet med träd i Västlänken.

Metod

REFERENSGRUPPER

I arbetet har tre referensgrupper deltagit. En grupp för kulturmiljövärden, en för naturvärden och en för sociala värden. Referensgrupperna har bestått av personer från park- och naturförvaltningen, stadsbyggnadskontoret, stadsdelsförvaltningarna, kulturförvaltningen och miljöförvaltningen.

KUNSKAPSUNDERLAG

Avsnittet som handlar om sociala värden beskriver trädmiljöerna efter värden som upplevelse, möjlighet till möten, rekreation med mera. Material som ligger till grund för kapitlet är bland annat barnkonsekvensanalys/social konsekvensanalys, samrådsredogörelsen för spårtunneln samt stadslivsanalysen.

I kulturmiljöavsnittet beskrivs de kulturvärden som är knutna till träden eller trädmiljöerna. Det kan handla om parkmiljöer, stadsstrukturer, men också om upplevelser. Material som ligger till grund för detta kapitel är bland annat de i detaljplanearbetet framtagna kulturmiljöunderlagen.

När det gäller naturvärden är både sammanhanget och de enskilda individerna viktiga eftersom ekologiska värden kan bygga på olika faktorer. Dels kan individer av träd vara lämpliga värdar åt till exempel insekter och lavar, men gröna strukturer kan skapa biotoper, spridningskorridorer eller revir. Denna rapport fokuserar dock på trädmiljöerna som helhet. Material som ligger till grund för detta kapitel är bland annat naturvärdesinventeringen.

Fria eller fälla, en rapport från Riksantikvarieämbetet som är under arbete, har använts som underlag för värdering av såväl de sociala värdena som natur- och kulturmiljövärden. Den innehåller listor med kriterier för värdering av trädmiljöer för de tre olika aspekterna. Dessa listor har modifierats något och byggts vidare på för att passa just detta projekt, se bilaga 1.

GEOGRAFISK AVGRÄNSNING

Rapporten har avgränsats till att behandla följande områden (se karta sidan 5)

- Området längs järnvägstunneln, huvudsakligen öppna schakt
- Stationerna
- Tekniska anläggningar utanför Västlänkens korridor
- Arbetstunnlarna
- Föreslagna arbetsområden (tidigt arbetsmaterial från Trafikverket våren 2014)
- Områden för trafik i byggtid (tidigt arbetsmaterial från Trafikverket våren 2014)

Arbetet med utformning och avgränsning av arbetsområdena och trafik i byggtid pågår. Denna rapport utgår från väldigt tidiga arbetsmaterial med avsikten att ge en indikation på påverkan från dessa skeden. Rapporten kommer att uppdateras med gällande förslag på arbetsområden och trafik i byggtid inför nästa skede i planprocessen.

UPPLÄGG

Första delen

Rapporten är upplagd så att efter inledningen kommer ett kapitel om generella riktlinjer. Detta är riktlinjer som gäller för hela utredningsområdet eller generellt för det fortsatta arbetet med Västlänken. Några av dessa punkter är redan påbörjade och arbetet planeras fortskrida kontinuerligt.

Nästa kapitel innehåller förslag på fortsatt arbete. Förslagen listas som punkter ordnade efter i vilket skede de bör genomföras. Detta kapitel är mycket viktigt för det fortsatta arbetet.

Därefter följer tre kapitel med förklaringar och beskrivningar av trädens betydelse för de sociala värdena, kulturmiljövärdena och naturvärdena.

Andra delen

Följande del i rapporten beskriver var och en av de aktuella platserna i turordning från norr till söder. Platserna beskrivs först rent allmänt och därefter utifrån de olika aspekterna.

Till varje plats hör en eller två kartillustrationer som visar platsens värden och hur platsen kan komma att påverkas. Den exakta utformningen av stationsområdena är ännu inte fastställt. I kartorna visas de inmätta träden. I områden som innehåller mycket skogsområden är inte alla träden utmärkta utan till exempel lövskogsområde visas som en symbol. Träden visas också med en symbol som inte tar hänsyn till respektive trädets ålder eller storlek. Detta är viktigt att tänka på då man läser av kartorna, som annars kan verka missvisande. Områden för naturvärden och fornlämningar med mera är ungefärligt markerade.

Beskrivningen av varje plats avslutas med en beskrivning av påverkan på varje plats samt för flera platser även riktlinjer. Dessa texter går att koppla till de generella riktlinjerna i första delen av rapporten.

GENERELLA RIKTLINJER

Västlänkens planeras att byggas under några av stadens viktigaste trädmiljöer. Det är därför av stor betydelse att trädaspekten tas om hand på ett välgenomtänkt sätt i samverkan mellan Trafikverket och Göteborgs stad. Detta för att säkerställa att nödvändiga förutsättningar skapas för till exempel återplantering samt att förberedelser för exempelvis flytt av träd görs i god tid.

HELHETSTÄNKANDE

Det är viktigt att man inte bara ser varje miljö där påverkan kommer att ske som en isolerad plats, utan att man tar i beaktan de sammanlagda konsekvenserna av hela Västlänkens anläggande. Då projektet är så stort och inte helt enkelt att överblicka finns risk för kumulativa effekter som inte förutsetts. I det komplexa planeringsarbetet ställs ibland viktiga aspekter mot varandra. Ett exempel på det kan vara trafikens framkomlighet under byggtid mot bevarande av särskilt värdefulla träd. På några platser blir ingreppen i befintliga känsliga miljöer betydligt större än vad som krävs för byggnation av själva anläggningen. Detta beror på tillfälliga omläggningar av framförallt bil- och kollektivtrafik. Eftersom byggtiden varar under flera år är det viktigt med framkomlighet, men en objektiv och noggrann bedömning av trädens värden kontra värdet av framkomlighet under byggtiden bör göras för att lösningen ska bli optimal och inga värden ska gå förlorade i onödan.

FÖRBEREDELSE MED FRAMFÖRHÅLLNING

Det finns dock träd som blir svåra att spara på plats på grund av att de växer på platser där öppet schakt planeras. Det finns en vilja hos både Göteborgs stad och Trafikverket att försöka spara några av dessa. Detta kan ske antingen genom alternativa byggmetoder, eller mer troligt genom att trädet flyttas till annan plats. Det har gjorts undersökningar av vilka träd som kan vara lämpliga att flytta. Det som är viktigt att ta med i planeringen är att det tar tid att flytta ett träd. Förberedelserna kan ta flera växtsäsonger. Det är även önskvärt att ny plats för trädet skapas inom Västlänksområdet, det vill säga att ett träd flyttas till en annan viktig trädmiljö där anläggningsarbetena redan är klara. Detta kräver omsorgsfull planering och samordning, men man har mycket att vinna då ingreppen kommer att synas mindre än om man bara sätter nya träd (även om man väljer stora kvaliteter).

SKAPA FÖRUTSÄTTNINGAR

Grundläggande för allt återskapande av trädmiljöerna är att man skapar förutsättningar. Det handlar till exempel om tillräckligt jorddjup och -volym, men också hur man planerar ledningar och andra tekniska installationer som ska vara i marken. Det är viktigt att dessa inte kommer i konflikt med trädens rötter. Framtida underhåll på ledningar ska kunna göras utan att trädrötter grävs av.

En annan viktig och aktuell fråga är dagvattenhantering. Träd som står i gatumiljö är ofta utsatta för torka, då de hårdgjorda omgivningarna inte släpper igenom tillräckligt med vatten. Det går att leda dagvatten till träden så att de

får lagom tillgång på vatten. Det motsatta problemet kan uppstå om man vill tillåta att vissa ytor i en park översvämmas, då kan trädens rötter istället utsättas för syrebrist.

GESTALTNINGSFRÅGOR

Flera av de miljöer som kommer att omgestaltas under Västlänksprojektet är helt beroende av att de tillkommande elementen utformas med stor omsorg. Ett av de tydligaste exemplena på det är området kring Haga station i Kungsparken. Där finns idag stora värden som kommer att försvinna från platsen och det är därför oerhört viktigt att den nya platsen med tekniska anläggningar och byggnader fungerar i sammanhanget och skapar nya värden.

FÖRSLAG PÅ FORTSATT ARBETE

GENERELLA RIKTLINJER

Dessa punkter bör genomsyra hela arbetet med träden i projekt Västlänken.

- Ekonomi/budgetplanering
- En långsiktig trädvårdsplan skapas för alla berörda träd
- Det bör finnas en plan för hur trädfrågan ska hanteras utåt. Det är viktigt att vara öppen med vilka träd som försvinner. Man bör förklara varför man har gjort de val som har gjorts och trycka på det positiva. Några konkreta förslag på vad man kan göra för att informera är:
  - Flyttkort på de träd som ska flyttas
  - Trädcentralen, förslagsvis i Haga Kyrkoplan där en trädexpert finns tillgänglig för att svara på frågor med mera.
  - Träd-app i vilken man bland annat kan anmäla om ett träd verkar må dåligt.
  - Västlänksträdens Vänner, en grupp som kan skapas för att hjälpa till att värna om träden.
- För att beskriva trädens känslomässiga betydelse görs intervjuer med olika grupper av människor, till exempel, förskolebarn, Gamla Majpojkar med flera.
- Omgestaltning av platser bör göras med hänsyn till såväl de sociala värdena och natur- och kulturmiljövärden. Om inte alla dessa värden kan tillgodoses görs en avvägning för att bestämma vilka värden som är viktigast på respektive plats.
- Nya element utförs med stor omsorg om gestaltningen för att skapa nya kvaliteter som samverkar med befintliga.

INFÖR FORTSATT DETALJPLANEARBETE

- En allmän naturvärdesinventering bör göras i områden som ej ännu har inventerats, till exempel kring tunnelpåslagen.
- PM Åtgärdsförslag för bevarande av kulturmiljön tas fram för Kungsparken/Nya Allén, Gullberget, Den befästa staden och Korsvägen/Liseberg
- Trädvärdering. Hur ska träden värderas? Alnarpsmodellen behandlar endast vad det rent ekonomiskt kostar att ersätta ett träd. Den tar inte med trädens natur- och kulturmiljövärden om trädet är av en rödlistad art eller de sociala värdena. Turistvärdet är en annan parameter som inte tas upp.
- Det behövs en mer ingående beskrivning av ekosystemtjänster och hälsoeffekter. Det är viktigt att inte vara för generell eftersom vinsterna beror mycket på varje situations speciella karaktär. Till exempel spelar art och läge in.

INFÖR PROJEKTERINGSSKEDE

- Det är viktigt att så snart som möjligt börja planera för vilka träd som ska flyttas och vart de ska flytta. Träden måste förberedas för flytt minst två växtsäsonger innan byggstart. Detta är en komplex fråga som behöver få fokus.
- Kompensationsåtgärdsprogram för Västlänken som omfattar både biologiska värden, värden för rekreation och upplevelsen av landskapet. Programmet kan omfatta åtgärder både på plats och/eller i flera större kompensationsområden.

tionsprojekt. Ett exempel är Skansen Lejonet där det finns en potential att utveckla nya och tillgängliga gröna miljöer.

- Upphandlingen har en mycket viktig funktion för att önskade åtgärder ska få genomslag. I förfrågningsunderlag och kontrakt måste säkerställas att upphandlade konsulter och entreprenörer har kompetens att hantera känsliga vatten- och trädmiljöer under projektering och entreprenad, samt att fastställa att åtgärder genomförts.

INFÖR BYGGSKEDE

- Mätstickor för grundvattennivåer sätts ut där tunneln går i berg. Det är viktigt att grundvattennivån kontrolleras kontinuerligt i områden där träd kan påverkas av en förändring av nivån.
- Upprättande av trädcentral förslagsvis i Haga Kyrkoplan. Trädcentralen kan hantera träd som påverkas inför och under byggskedet. Personer där har till uppgift att kontrollera att åtgärder genomförs, och de har mandat att påverka bygget om planerade åtgärder inte genomförs. Trädcentralen bör också hantera all flytt av och mellanlagring av träd och död ved. Trädcentralen kan också fungera som informationscentral för allmänheten.

SOCIALA VÄRDEN

Vad är sociala värden och hur mäts de?

Denna rapport fokuserar på de sociala värden som innebär positiv effekt på vuxna och barn till följd av upplevelser av grönska samt olika typer av rekreation.

UPPLELSEVÄRDEN

Upplevelsevärde är ett mycket brett begrepp som kan innefatta i stort sett vad som helst. Hur en plats upplevs är dessutom något som knappast är möjligt att beskriva objektivt. Upplevelsevärdena i en park kan vara särskilt höga om det i parken finns stor variation och möjligheter till många olika slags upplevelser. Värdena kan också vara höga om miljön på något sätt är unik.

Ett träd eller en trädmiljö kan inneha upplevelsevärden i en skala från skönhetsvärden som ett blommande träd till helhetsupplevelsen av en park. Träden upplevs inte bara genom vår syn utan kan också ge oss doft och hörselintryck, som kan vara minst lika betydelsefulla.

Träden är viktiga levande stadsbyggnadselement. De skapar dynamik i stadsmiljön både genom att de ständigt åldras och förändras samt genom att de fungerar som årstidsmarkörer. Träden innehar även arkitektoniska värden och används för att rama in, skärma av eller dela in öppna ytor mindre rumsligheter. Ett större träd kan i sig skapa ett rum. Träd kan även utgöra mötesplatser eller landmärken.

Upplevelsevärdet hos en plats har tydliga kopplingar till platsens kulturmiljövärden och naturvärden. Det kan till exempel innebära att en betydande kulturmiljö med byggnader och omgivande grönska genererar ett högt upplevelsevärde. Även att få syn på en sällsynt fågel i en park ger ett högt upplevelsevärde.

REKREATION

Med rekreation menas allt från idrott till stillsamma promenader eller eftertanke på en parkbänk. Barnens lek och möjlighet till att klättra och bygga kojor är också en typ av rekreation. Barnperspektivet är en viktig aspekt ta hand om.

En annan viktig del av rekreationen är den sociala delen med avseende på att träffa folk. Möjligheten att träffa människor från olika miljöer och med olika bakgrund skapar social hållbarhet och är dessutom en viktig integrationsfråga.

EKOSYSTEMTJÄNSTER

Ekosystemtjänster är ett samlingsbegrepp för de tjänster och funktioner som naturen tillhandahåller och som gynnar människan. Det är tjänster som vi får utförda ”kostnadsfritt” av naturen, vilket gör att de ofta tas för givna.

Urbana miljöer är inga undantag för tillhandahållande av ekosystemtjänster. Miljöerna som beskrivs i denna rapport erbjuder framförallt ekosystemtjänster i form av klimatreglering, luft- och vattenhantering, möjligheten till rekreation och biologisk mångfald.

Om staden planeras så att de ekosystemtjänster som finns i den urbana miljön både kan bestå och förbättras, kan samhällsekonomiska vinster skapas.

TILLGÄNGLIGHET

Det är viktigt att det finns alternativ till rekreation som är tillgängliga. Vissa parker eller delar av parker kan inte tillgängliggöras på grund av topografi eller andra anledningar. Parker som är plana, med tillgängligt gångsystem är därför desto viktigare för människor med funktionshinder. Tillgänglighet kan också innefatta belysning under dygnets mörka timmar, att det finns informations-tavlor att orientera sig efter med mera.

KULTURMILJÖVÄRDEN

Vad är kulturmiljövärden och hur mäts de?

I denna rapport behandlas endast de kulturmiljövärden som är knutna till träden och trädmiljöerna. Nedan ges några olika exempel på detta. Ofta sammanfaller höga kulturmiljövärden med höga sociala värden eller naturvärden. Hur vart och ett av dessa intressen förvaltas på bästa sätt kan dock skilja sig.

UPPLELSEVÄRDEN

Ett flera hundra år gammalt träd är en unik tidsmarkör som inte går att plagiera, och har därför mycket högt upplevelsevärde. En kulturmiljö är ofta starkt identitetsskapande för en stad eller en plats. Om det finns få liknande platser i staden eller i landet kan det även bidra till att locka turister. En kulturmiljö som inte har förändrats så mycket under åren, har hög igenkänningsfaktor. Miljön kan ha en särskild plats i människors medvetande genom minnen och man känner sig hemma. Sådana miljöer kan vara så genuina att man får en känsla av att ha färdats tillbaka i tiden. Ibland kan värdet tvärtom ligga i att en miljö innehåller lager från så många olika tidsepoker att man kan följa ett historiskt förlopp. Upplevelsevärdena är ofta sammankopplade med de pedagogiska värdena.

PEDAGOGISKA VÄRDEN

Pedagogiska värden handlar bland annat om möjligheten att läsa ett historiskt sammanhang genom att titta på de strukturer som finns på en plats. Johannebergs landeripark kan till exempel vittna om att platsen för inte så länge sedan var en betydligt lantligare miljö. En park kan även representera en stilidéal som varit förhärskande under en viss tidsepok, till exempel Kungsparkens engelska parkstil.

RIKSINTRESSE OCH ANDRA SKYDDADE MILJÖER

Västlänken passerar genom områden som är riksintresse för kulturmiljövärden, vilket betyder att det är av nationell betydelse. Dessa är bland annat Stenstaden, 1600-talsstaden, Haga och Norra Guldheden. Längs linjen finns också fornlämningar, byggnadsminnen och andra för staden viktiga objekt och miljöer, på ett eller annat sätt knutna till parker och annan grönska.

NATURVÄRDEN

Vad är naturvärden och hur mäts de?

I naturmiljöavsnittet behandlas träden både individuellt och som en struktur eftersom ekologiska värden kan bygga på olika faktorer. Dels kan individer av träd vara lämpliga värdar åt till exempel insekter, svampar och lavar, medan gröna strukturer kan skapa biotoper, spridningskorridorer eller revir.

Naturvärden kan syfta till vilka förutsättningar en plats har som biotop. Det kan exempelvis handla om yttre påverkan, både naturlig och skapad av människan, eller om biotopens storlek och placering i förhållande till andra biotoper. Naturvärdet kan också bestå i att en plats hyser många arter eller arter som är skyddade enligt artskyddsförordningen.

Utförda inventeringar

Nedan följer en kort sammanfattning av de inventeringar som utförts. För mer information om hur inventeringarna har gått till och resultaten se Callunas rapport *Naturmiljöinventering för Västlänken i Göteborg med bilagor*.

NATURVÄRDESDINVENTERING

Naturvärdesinventering innebär en identifiering av geografiska områden av betydelse för den biologiska mångfalden. Naturvärdesbedömningen sker med utgångspunkt från två kriterier: ekosystemkriteriet och artkriteriet. I ekosystemkriteriet bedöms de ekologiska förutsättningarna för biotopen, exempelvis: kontinuitet, naturgivna förutsättningar, strukturer och element, störningsregimer, naturlighet, storlek och konnektivitet. I artkriteriet bedöms förekomsten av naturvårdsarter eller om en förhöjd artdiversitet råder. Gällande förekomsten av arter letar vi främst efter arter som är skyddade enligt Artskyddsförordningen, är rödlistade eller utgör signalarter (indikatorarter).

Naturvärdesinventeringens klasser

- 1A - Högsta naturvärde
- 1B - Högt naturvärde
- 2 - Påtagligt naturvärde
- 3 - Visst naturvärde

Artportalen

Artportalen är en webbplats för den som vill söka efter och rapportera fynd av djur, växter och svampar i Sverige. Artportalen är ett viktigt verktyg i svensk naturvård baserad på folkets observationer ute i naturen.

SKYDDSVÄRDA TRÄD

Inventeringen av skyddsvärda träd görs enligt Naturvårdsverkets metod för inventering av skyddsvärda träd i kulturlandskapet (Naturvårdsverket 2009). Metoden ingår nu i den nationella miljöövervakningen. Calluna har dokumenterat alla ihåliga träd oavsett storlek och att alla träd över 80 cm mäts in oavsett håligheter. Håligheterna i sig bedöms efter en skala vad gäller mulmförekomst och hålighetens utseende.

Med särskilt skyddsvärda träd avses enligt Naturvårdsverket: a) Jätteträd; träd grövre än 1 meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd, b) Mycket gamla träd; Gran, tall, ek och bok äldre än 200 år. Övriga trädslag äldre än 140 år eller c) Grova hålträd; träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd med utvecklad hålighet i huvudstam.

Särskilt skyddsvärda träd definieras här med utgångspunkt från egenskaper hos det enskilda trädet. Både levande och döda träd ingår i definitionen. Särskilt skyddsvärda träd är ovanliga i vardagslandskapet och bör betraktas som omistliga oavsett om de påträffas i skogsmark, odlingslandskap eller urbana miljöer.

VEDSVAMPAR OCH LAVAR

Träd och trädmiljöer besöktes under maj månad. Inventeringen inriktades på bestånd med mer intressant lavflora för att lavar bedömdes vara den grupp där de intressanta fynden kunde finnas. Arterna som eftersöktes var främst skyddsvärda (rödlistade arter, signalarter med mera) lavar. Vedsvampar eftersöktes i dessa bestånd. Inga fynd av vedsvampar gjordes under denna inventering. Däremot utfördes en senare inventering av Park- och naturförvaltningen där flera intressanta arter hittades i Kungsparken och Näckrosdammen.

BIOTOPKARTERING

Syftet med biotopkarteringen var främst att identifiera områden längs Mölndalsån som har förutsättningar för högre naturvärden och områden som har relativt opåverkad och naturlig strandlinje.

FÅGLAR

Sedan tidigare är de skyddsvärda arterna turkduva och mindre hackspett kända från inventeringsområdena. Ett särskilt fokus har legat på att inventera dessa arter, men alla förekommande fågelarter har noterats.

FLADDERMÖSS

Inventeringar har gjorts vid Haga, Renströmska parken, Liseberg och Skår.

TRÄDMILJÖER

Göteborgs stad har en ansenlig mängd gamla, grova och värdefulla träd, i synnerhet lövträd. Det finns en högre koncentration av biologiskt värdefulla träd inne i Göteborg stad än i Göteborgs närområde.

Naturvärdena är knutna till gamla träd och då främst till ädellövträd men även hästkastanjer förekommer som grova och tämligen gamla träd. Förekomsten av hålträd är också generellt stor vilket ytterligare höjer naturvärdena för trädmiljöerna. De mest värdefulla trädmiljöerna finner man i parkerna kring Haga och Korsvägen, alléer kring Haga samt skogsmiljöerna kring Skår.

BESIKTNING AV TRÄD

En arborist har inventerat och undersökt träden i områdena Bergslagsbanans stationspark, Nils Ericssonsgatans lindallé, Haga Kyrkoplan/Kungsparken/Nya Allén och Korsvägen. I stort bedömdes träden må bra, även de äldre individerna. Arboristens uppdrag har varit att bedöma trädens status och livskraftighet på plats. En bedömning av trädens vitalitet har gjort vilket kan ge en fingervisning om hur väl varje träd kan klara en flytt eller andra stressmoment. Av 68 inventerade träd bedömdes endast två ha dålig vitalitet. Elva hade en måttlig vitalitet och de allra flesta, 55 stycke, bedömdes ha god vitalitet.

Rödlistan tar upp vilka arter som riskerar att försvinna från Sverige och varför arterna är hotade.

Rödlistekategorier:

EX: Utdöd

EW: Utdöd i vilt tillstånd

RE: Nationellt utdöd

CR: Akut hotad

EN: Starkt hotad, extremt hög risk att dö ut.

VU: Sårbar, hög risk att dö ut.

NT: Nära hotad, ej hotad men löper risk att bli det i en nära framtid.

LC: Livskraftig

DD: Kunskapsbrist.

Signalart = en typ av indikatorarter som är användbara för att lokalisera och urskilja skogar med höga naturvärden.

Biotopskydd enligt Miljöbalken 7 kap 11§

”Lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd.”

GULLBERGET (TUNNEL)

Gullberget var tidigare en kal klippa i relativt lantliga omgivningar. Den låg utanför staden och Skansen Lejonet var en del av Göteborgs befästning. Idag är situationen annorlunda då Gullberget är en av få grönskande platser i en omgivning starkt präglad av infrastruktur och logistikverksamhet.

Sociala Värden

Skansen Lejonet är en kulturhistoriskt värdefull miljö med relativt låg användningsgrad. Detta beror till stor del på att den är otillgänglig och bullerutsatt.

Statens fastighetsverk som ansvarar för Skansen Lejonet har nyligen renoverat byggnaden och gjort insatser för att göra terrängen runt omkring mer attraktiv och tillgänglig. Bergets läge mellan industribyggnader, bangård och stora vägar innebär dock att den är fortsatt svåråtkomlig, i synnerhet för fotgängare och cyklister.

Ett av platsens stora sociala värden dess upplevelsevärden på håll. Den uppstickande gröna klippan med skansen Lejonet är ett viktigt landmärke som syns tydligt från omgivningarna.

Kulturmiljövärden

Skansen Lejonet och Gullberget är en mycket viktig kulturmiljö som ingår i Riksintresset. Skansen är även fornlämning och statligt byggnadsminne. Träden i sig är inte viktiga för kulturmiljön, tvärtom bör klippan ur kulturmiljösynpunkt inte tillåtas bli alltför bevuxen. Den har tidigare varit kal, för att inte hindra sikten ut mot omgivningarna.

Naturvärden

Området kring Skansen Lejonet har ett visst naturvärde. Trädskiktet i området karaktäriseras av ask med en dominerande diameter på 50-60 cm och de har börjat få lite grövre barkstruktur. Träden är friska och vidkroniga och enstaka träd har håligheter.

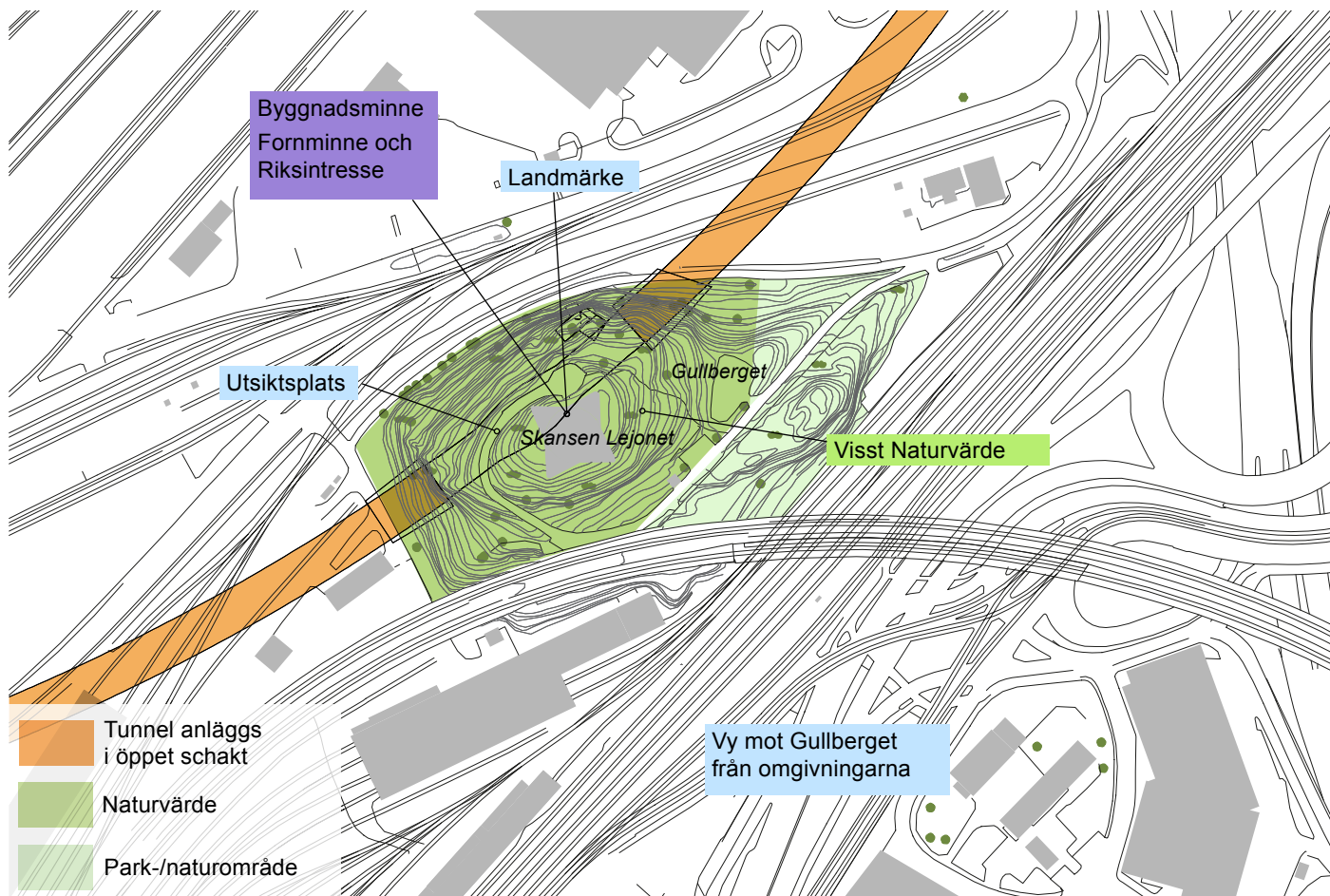
LAVAR

Gullberget är en lokal för sällsynta marklavar; skrynklig skinnlav (VU) och kustskinnlav (VU). Lavarna växer på spridda ställen på jord på berget.

NATURVÄRDENA ÄR KNUTNA TILL

- De äldre ädellövträden
- Förekomst av hålträd vilket gynnar kryptogamer och insektsliv.
- Asken, som är rödlistad (VU).
- Lavfloran

Kartillustration över Gullberget som visar värden och påverkan. Naturvärden visas i grönt, kulturvärden i lila och sociala värden i blått.

Påverkan

Västlänken kommer att gå i tunnel under Gullberget, vilket innebär att påverkan på själva platsen blir begränsad. Ett fåtal träd kommer att försvinna, men det bedöms inte utgöra något större hot för naturvärdet.

Ingreppet i det omgivande landskapet är det största hotet och det är beroende av hur tunnelpåslaget i berget utformas. Topografin och därigenom landskapsbilden och upplevelsen av platsen kan komma att påverkas negativt och klippan kan bli mindre framträdande i omgivningarna. Detta påverkar såväl de sociala värdena som kulturmiljön.

Riktlinjer

Det är viktigt att tunneln nordöst om Gullberget däckas över för att minimera påverkan på landskapsbilden och kulturmiljön.

Det finns stora möjligheter att göra förbättringar för att främja att folk vistas i området, vilket kan få positiv effekt på de sociala värdena. Ur kulturmiljöhänsyn bör anpassningar av miljön dock göras med försiktighet så att inga känsliga kulturmiljövärden under mark skadas.

CENTRALEN & BERGSLAGS- BANANS STATIONSPARK (STATION)

Området kring centralen är idag till stora delar hårdgjort och urbant med litet inslag av grönska. Bergslagsbanans stationspark är en rest av en järnvägspark som tidigare var mycket större och är den enda gröna vistelseytan inom området. Den är idag mycket isolerad och har hamnat ur sitt forna sammanhang. Flera äldre värdefulla träd finns dock kvar och den del av parken som ligger väster om Bergslagsbanans stationsbyggnad ingår i byggnadsminnet. Öster om parken finns rad hörsholmsalmar. Ett annat viktigt grönt objekt är en lindallé vid Nils Ericssonsgatan. Resterande grönska består av träd och buskage som ramar in infrastrukturen.

Sociala värden

Centralen är en viktig strategisk knutpunkt för regionen. Centralstationen med omnejd har en utpräglad kommersiell karaktär med ett stort utbud av handel och service.

Det norra stationsområdet, där Västlänkens station hamnar, domineras i stort av biltrafik och parkeringsplatser. Avsaknaden av bostäder och övrig bebyggelse innebär att platsen kan upplevas som ödslig och otrygg på kvällen. Utöver den verksamhet som finns inne på Centralen råder här idag allmän brist på sociala funktioner och vistelseytor. Ett av undantagen är parken, framför gamla Bergslagsbanans stationsbyggnad. Trots låg användningsgrad utgör parken en livgivande oas i de hårdgjorda omgivningarna. De stora gamla träden innehar höga upplevelsevärden. I ena delen finns en boulebana som fortfarande används.

Vägarna och trafiklederna (i synnerhet Götaleden) skapar barriärer i området och försvårar framkomligheten för fotgängare och cyklister. Dessa barriärer bidrar också till att man trots närheten till Göta älv inte upplever någon kontakt med älvstrandsområdet och vattnet.

Kulturmiljövärden

I början av 1900-talet fortsatte utbyggnaden av järnvägen. På en karta från 1910 syns hur Bergslagsbanans stationshus har kompletterats med en långsträckt järnvägspark som anslöt till byggnadens västra gavel. Den trädplanterade Nils Ericssonsgatan fungerade som ett resenärstråk som band ihop de olika stationsbyggnaderna med stadens centrum. Utmed Bergslagsbanan planterades en allé som ledde genom bangårdslandskapet fram till stationshuset. På en karta från år 1923 syns hur Bergslagsbanan även försetts med en park söder om stationsbyggnaden. Denna anlades sannolikt bara några år efter den tidigare nämnda parken i samband med att järnvägsspåren avlägsnades på denna plats.

Naturvärden

Miljön omkring centralenområdet är generellt sett kraftigt exploaterad med spårområden och byggnader. I området har flera nya vägomläggningar gjorts de senaste åren och de flesta träden är relativt unga. Det finns några mindre ytor som är naturvärdesklassade där äldre träd förekommer i viss utsträckning.

Bergslagsbanans stationspark har ett påtagligt naturvärde. Området är en gräsmatteklädd yta delat av en väg. I området växer ett större antal grova, vidkroniga och gamla träd av alm, lönn, lind, oxel och kastanj. Den dominerande stamdiametern är 50-80 cm och enstaka träd mäter 1 m i diameter. I träden förekommer enstaka håligheter som gynnar kryptogamer och vedlevande insekter. I området finns 20 träd vars stamomfång är större än en meter, det vill säga jätteträd.

BIOTOPSKYDDADE ALLÉER

En lindallé längs Nils Ericssonsgatan bedöms ha ett påtagligt naturvärde. Stammarna är 60-70 cm i diameter och träden är välmående.

En Almallé (hörsholmsalmar) längs spåren öster om Bergslagsbanans stationspark bedöms ha ett visst naturvärde. Stamdiametern ligger på 40-50 cm och träden är välmående.

LAVAR

I området finns en rik lavflora med vanligare arter. Här påträffades även kyrkogårdslav, dvärgkranslav och citronlav. De två förstnämnda arterna är relativt ovanliga i västligaste Sverige, i synnerhet dvärgkranslav.

NATURVÄRDENA ÄR KNUTNA TILL

- De äldre ädellövträden
- Förekomst av hålträd vilket gynnar kryptogamer och insektsliv.
- Almen och asken är rödlistade (VU).
- Biotopskyddade alléer
- Sällsynt lavflora

Påverkan

Bergslagsbanans stationsparks känslighet ur naturvärdessynpunkt bedöms som hög på grund av de många stora träden. Även ur kulturmiljösynpunkt skulle det vara en betydande konsekvens om parken decimerades. Det är idag dock oklart hur många träd som kommer att kunna sparas i stationsparken. Almallén kommer dock troligen att försvinna, åtminstone delvis. Lindallén påverkas inte av Västlänken, men kan hotas av anläggningen av Hisingsbron.

Bergslagsbanans stationshus berättar om Sveriges största privata järnväg och skyddas som byggnadsminne enligt kulturmiljölagen kap. 3. Förståelsen av såväl stationsmiljön som stationsbyggnadens arkitektoniska betydelse är intimt förknippad med resterna av stationsparken. Stationsparken har redan förminskats avsevärt och är därmed ytterst känslig för ytterligare förminskning. Resterna av trädraden längs Nils Ericsonsgatan är viktiga för den historiska förståelsen för hur området en gång såg ut.

Riktlinjer

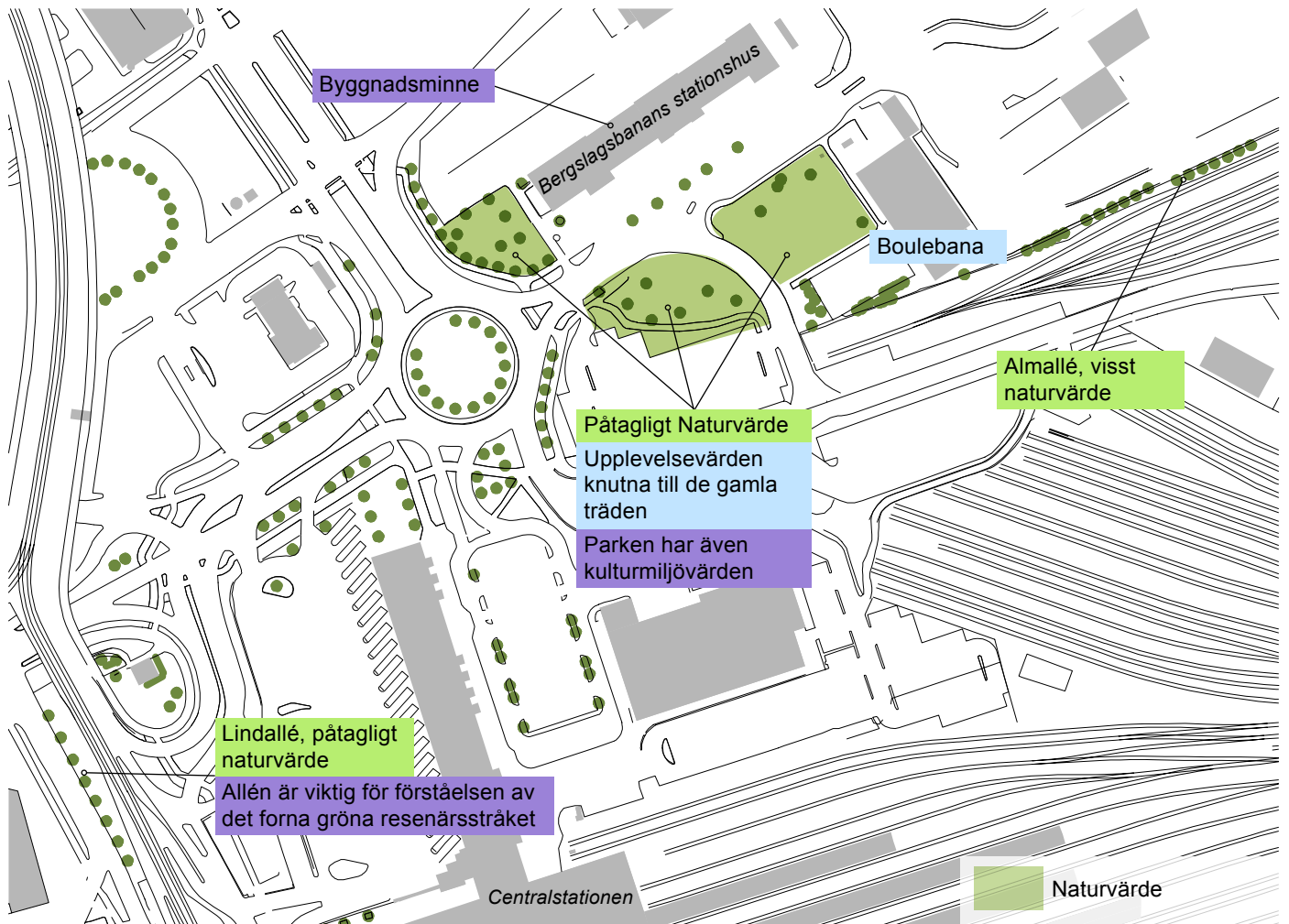
Det finns stora planer på förändring i området kring centralen. Västlänken är inte det enda projektet som är på gång inom en relativt snar framtid. Även den nya Hisingsbron ska anläggas vilket bland annat innebär förändrad infrastruktur. Dessutom finns planer på att utveckla och förtäta området kring Gullbergsvass och förvandla det till blandstad med bostäder och verksamheter. I dessa planer ingår även att skapa nya parkmiljöer vilket kan få positiva effekter på den befintliga grönstrukturen ur social synvinkel såväl som för kultur- och naturmiljö.

Det är viktigt att bevara så många som möjligt av de befintliga stora träden. Den uppvuxna och lummiga grönskan behövs som motvikt mot den extremt trafiktäta och hårdgjorda miljön. De träd som sparas kommer att få ett ännu högre värde i framtiden då platsens sammanhang kommer att ha förbättrats.

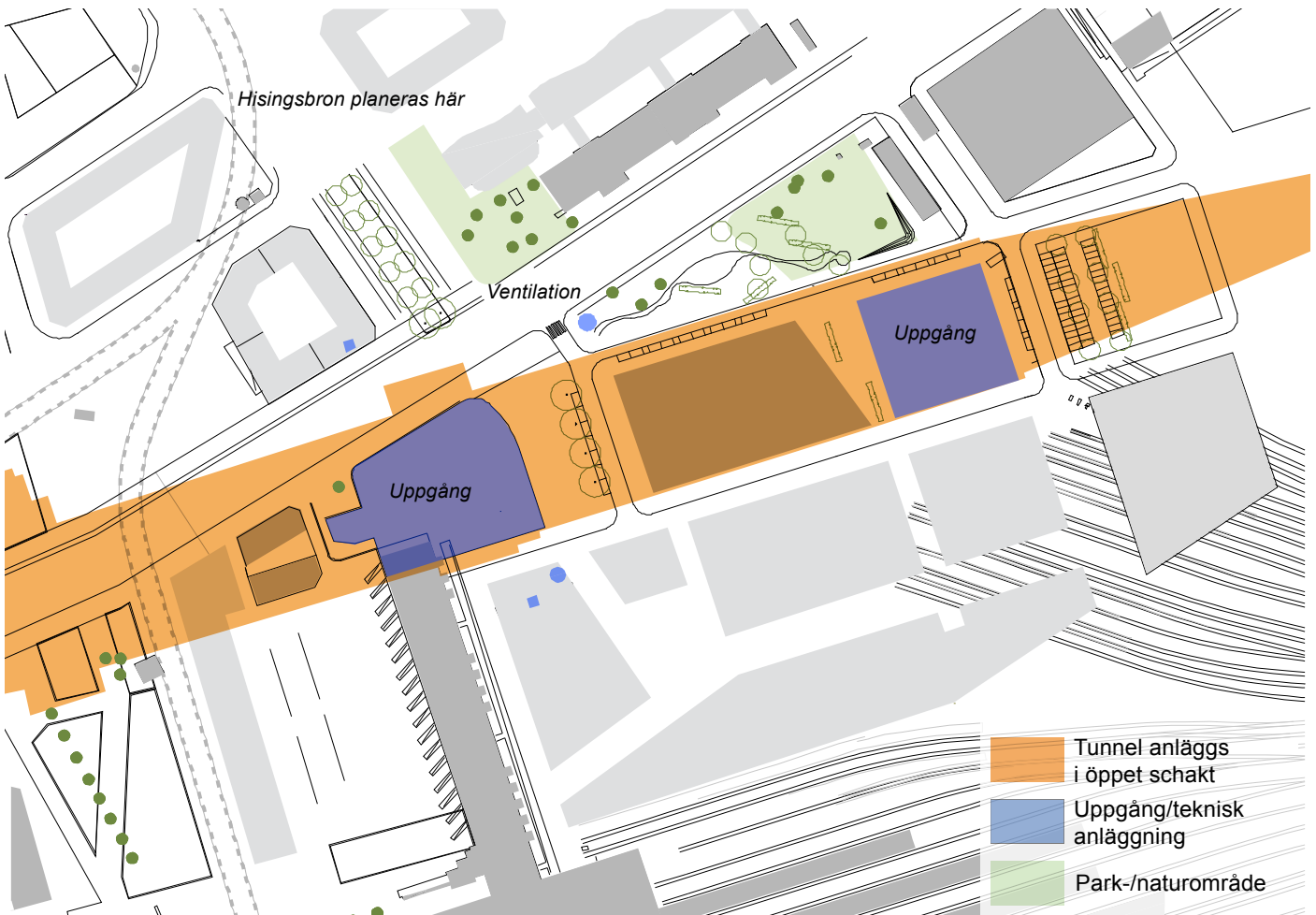
Kompletteringar av såväl byggnader som parkmiljöer måste vara starka i sitt uttryck. Om de är tydliga och karaktärsfulla kan de bli de oaser i stenöknen.

För att kunna bevara de befintliga värdena och skapa nya värden krävs att alla de aktuella projekten samarbetar med varandra.

Kartillustrationen nederst på nästa sida visar påverkan på Centrale-nområdet. Förslag till ny bebyggelse som inte ingår i detaljplanen för Västlänkens station Centralen visas i en ljusare grå. Hisingsbron visas med streckade grå linjer.

Kartillustration över Centralenområdet. Naturvärden visas i grönt, kulturvärden i lila och sociala värden i blått.

KANALTORGET OCH PACKHUSKAJEN (SCHAKT)

Platsens trädmiljöer består framförallt av flera olika yngre trädrader längs vägar och parkeringar. I övrigt är ytorna hårdgjorda och till stor del präglad av marina verksamheter. Närheten till Göta Älv gör mycket för karaktären. Här finns även ett flanörsstråk som särskilt sommartid är välbesökt.

Sociala värden

Kanaltorget, utanför operan har ett mycket aktivt liv både dag och kväll. Dess rumslighet är helt kopplad till träden som fungerar som väggar mot omgivande trafikstrukturer.

I området längs Packhuskajen finns höga sociala värden kopplade till flanörsstråket kring kajen med målpunkter som operan och maritiman. Även om dessa värden inte är direkt knutna till de träd som finns på platsen så spelar de stor roll på platsen.

Träden på Kanaltorget och längs Packhuskajen är viktiga levande element i en i övrigt hårdgjord miljö och bidrar starkt till upplevelsevärdena på platsen. Träden är även viktiga som avskärmande element mot parkeringar och större vägar och skapar därför värden för stadsbilden.

Kanaltorget och Packhuskajen är trots att de inte är regelrätta parkmiljöer viktiga för närrecreationen för boende i Västra Nordstan.

Kulturmiljövärden

Packhuskajen ingår i 1600-talsstaden som är ett riksintresseområde för kulturmiljövärden. Inga kulturmiljövärden är dock knutna till träden.

Naturvärden

Ingen naturvärdesinventering har gjorts i detta område.

BIOTOPSKYDDADE ALLÉER

Längs kajer och vägar finns ett antal trädrader som bedöms uppnå kriterierna för biotopkydd. Bland dessa kan nämnas en rad av ekar längs leden, rader av silverpoppel längs parkeringsyta samt en rad med elva stycken glanslindor längs en parkeringsyta på östra sidan av leden.

Påverkan och riktlinjer

Då stora delar av sträckan kommer att vara ett öppet schakt är det ofrånkomligt att påverkan kommer att ske. Miljön är mycket hårdgjord och träden är därför ett välkommet inslag. Det är därför viktigt att de ersätts när tunneln står färdig. Dock är träden relativt enkla att ersätta varför påverkan på de sociala värdena är liten. Befintliga ekar och glanslindor är värda att flytta om möjligt. Natur- och kulturvärden knutna till träden bedöms påverkas i mycket liten skala.

Kartillustration över Packhuskajen som visar påverkan och naturvärden i grönt.

OMRÅDET KRING STATION HAGA (STATION, TEKNISKA ANLÄGGNINGAR)

Området kring Haga station omfattar delar av Kungsparken inklusive Alléstråket, Haga Kyrkoplan, Vasagatan, Rosenlund och Vallgraven.

Kungsparken är en mycket värdefull parkmiljö i engelsk stil med ett stort antal stora gamla träd. Här finns mycket höga eller unika värden med avseende på såväl kultur- och naturmiljö som på sociala värden. Parken sträcker sig i ett grönt band längs Vallgraven ända från Trädgårdsföreningen till Rosenlund. Den anlades efter att befästningsmuren revs under 1800-talets första hälft. Genom parken går Nya Allén, en allé med fyra trädrader. Kungsparken tillsammans med Alléstråket och Vallgraven har oerhört stor betydelse för upplevelsen av Göteborg.

I Haga Kyrkoplan som är en välbesökt park, finns också många gamla och stora träd samt lekplats, grusgångar och häckar. Haga Kyrkoplan har en något mer lokal betydelse än Kungsparken även om de är starkt ihopkopplade. Kungsparken och Haga Kyrkoplan bildar tillsammans ett grönt parkstråk som är mycket viktig för kulturmiljön såväl som för de sociala värdena. Dessa är idag isolerade från övriga närliggande stråk som går upp till Slottskogen och Änggårdsbergen.

Pustervik och Rosenlund är två kajstråk på var sida om Vallgraven som framförallt består av hårdgjorda ytor, men här finns några trädrader som är betydelsefulla ut flera aspekter.

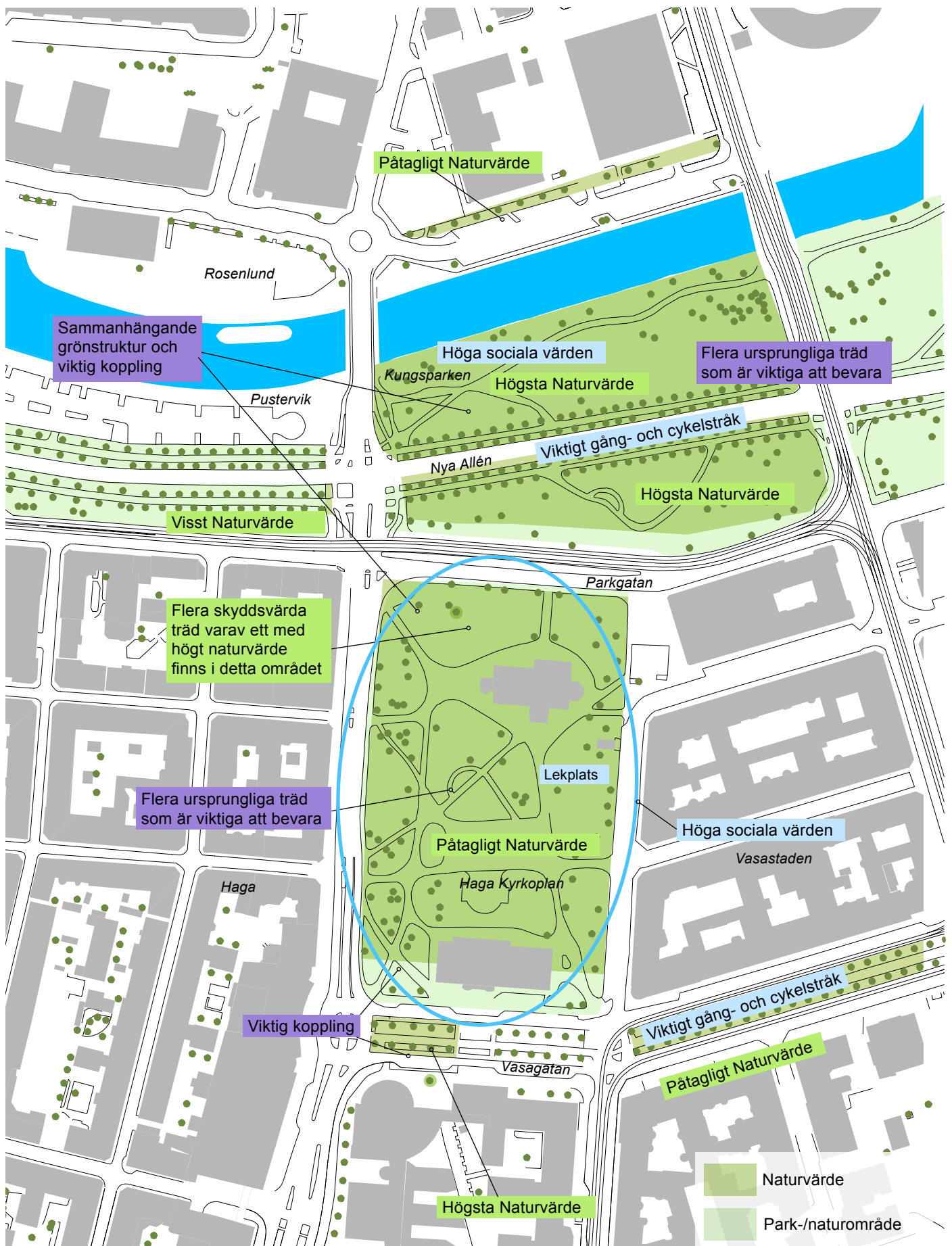
Vasagatan är en av Göteborgs få esplanader och sträcker sig mellan Heden och Haga. Gatan är ett viktigt stråk för gång och cykel såväl som för kollektivtrafik. Lindallén som löper i mitten av gatan och omgärdar gång- och cykelbanor, planterades på 1870-talet. Vissa delar har dock nyplanterats. Den sista delen mellan Handelshögskolan och samhällsvetenskapliga biblioteket, gamla stadsbiblioteket, har relativt nyligen planterats med lönnar.

Sociala värden

Stadslivsanalysen visar att flera ytor i Kungsparken idag inte är särskilt välbesökta. Detta gäller framförallt de ytor som ligger mellan Nya Allén och Parkgatan då miljön kring dessa stråk är mycket trafikdominerad. Väg och spårväg skapar tillsammans ett nätverk av barriärer och gör att parkytorna ofta är bullerstörda. Även detta kan bidra till att få personer vistas i eller passerar vissa delar av parken. Trots detta har dessa ytor höga estetiska värden och är viktiga ur upplevelsesynpunkt för alla som passerar området. Kungsparken som helhet har enormt stora sociala värden baserade på bland annat träden och parkens struktur.

Haga Kyrkoplan ligger i brytpunkten mellan stadsdelarna Haga och Vasastaden. Området ingår i en välutvecklad stadsstruktur med mycket rörelse och socialt liv. En blandning av funktioner samsas i närmiljön såsom bostäder, arbetsplatser, skolor, högskolor, handel och service. Med en stor andel äldre bebyggelse har området stora kulturhistoriska värden och en stark identitet. I en undersökning om göteborgarnas favoritplatser (Stadslivsanalysen, 2013) ham-

Kartillustration som visar de olika värdena i området kring Haga station. Naturvärden visas i grönt, kulturvärden i lila och sociala värden i blått.

nar Haga i topp som en av de fyra mest populära platserna i staden.

Parkens läge gör den till en naturlig mötesplats med en bred målgrupp. En stor användargrupp är barnen som bland annat kommer dit för den inhägnade lekplatsen. Parken används också i stor utsträckning av lokala skolor och förskolor, varav vissa besöker parken flera gånger i veckan (några av skolorna saknar egen gård och besöker parken dagligen). Träden i parken är mycket betydelsefulla och skapar en rumslighet som gör att mycket av trafiken kan kopplas bort när man befinner sig inne i parken. Trädens ålder och lummiga grönska är andra viktiga upplevelsevärden.

Söder om Haga Kyrkoplan ligger Vasagatan som är ett viktigt stråk för gång- och cykeltrafik. Göteborgs universitet har ett starkt fäste i området med flera institutioner och universitetsbibliotek. Vasagatans allé är ett starkt karaktärs- och uttrycksbildande element i området. Den skapar ett eget rum åt fotgängare och cyklister och ger grönska åt stenstaden.

Norr om Haga Kyrkoplan ligger Nya Allén och Parkgatan som domineras av bil- och spårvagnstrafik. Ett av stadens största gång- och cykelstråk löper också förbi platsen. Trafiksituationen i området är komplex och kan upplevas som svår att orientera sig i.

Kulturmiljövärden

Haga med omgivning har många kulturvärden. Kulturmiljöunderlaget beskriver ett antal punkter varav fyra är länkade till parkmiljöerna och träden.

UNIK GRÖN KOPPLING ÅSKÅDLIGGÖR HISTORIEN

Den gröna kopplingen mellan Kungsparken och Haga Kyrkoplan är unik i Göteborg och utgör en kulturhistoriskt synnerligen värdefull miljö som bär på flera viktiga berättelser om staden och har stora rekreations- och upplevelsevärden.

Den gröna kopplingen har en viktig funktion som markör mellan stadens olika utbyggnadsfaser (den gamla staden innanför vallgraven och den nya staden utanför) samt mellan två skilda sociala livsrum (arbetarstadsdelen Haga och det borgerliga Vasastaden). Den gröna kopplingen kan lätt spolieras av ny bebyggelse i parken så att kontrasten mot de omgivande kvarteren försvagas.

Haga Kyrkoplan är särskilt intressant som den enda plats i staden där vallgravens grönska drogs in i den täta kvarterstaden. Kopplingen och det visuella sambandet mellan Kungsparken och Kyrkoplanen är därför oerhört viktigt att uppmärksamma. Centralt i sammanhanget är de långa siktlinjerna längs Sprängkullsgatan och Haga Kyrkogata samt de stora träden.

INTAKT STADSPLAN MED INSPIRATION FRÅN KONTINENTEN

Haga Kyrkoplan, Vasagatan med sin allé och Kungsparken ingår i det rutnät av gröna stråk som utgjorde en fundamental del i 1800-talets stadsplaneideal och ansluter till samtida ideal så som de tillämpades i andra storstäder på kontinenten. Det är väsentligt att Vasagatans trädgrönska fortsatt upplevs stå i förbindelse med vegetationen på Haga Kyrkoplan.

PARK- OCH TRÄDGÅRDSHISTORISKT VÄRDEFULL MILJÖ

Nya Allén och Kungsparken är en sammanhållen park och ett av de mest framträdande dragen i Göteborgs stadsmiljö. Flera av de stora och imponerande träden i Kungsparken och på Kyrkoplanen är ursprungliga från tiden då området iordningställdes och representerar ett stort historiskt värde samt bidrar till att ge parkerna en karaktär av ålderdomlighet.

Haga Kyrkoplan har en tydlig karaktär av ”park med infogade solitärbyggnader” med en skarp gräns mot intilliggande bostadskvarter. Hagakyrkan (1859) och Gamla stadsbiblioteket (1900) bidrar till platsens kulturhistoriska värde såväl som upplevelsevärdet. Solitärbyggnaderna och de intilliggande fasaderna samt de höga träden och platsens relativa höjdläge skapar en tydlig rumskänsla

Kungsparken anlades på de före detta yttre befästningar tillhörande fästningen Göteborg. Detta innebär att den äldre fältvallen och parken är ofrånkomligt historiskt länkade till varandra.

VIKTIGA VISUELLA SAMBAND OCH SIKTLINJER

Det visuella sambandet mellan Haga Kyrkoplan och Kungsparken samt dess karaktär av en grön kil upplevs särskilt starkt från Rosenlundskanalens kajkant. Detta visuella samband är viktigt att vidmakthålla.

Haga Kyrkoplan markeras av de långa siktlinjerna längs Sprängkullsgatan, Haga Kyrkogata och den pampiga Vasagatan. Dessa siktlinjer utgör en viktig del av Kyrkoplanens inramning och de kopplar även samman Haga Kyrkoplan med Kungsparken, Nya Allén och Vasagatan.

Flygbild över Kungsparken och Haga Kyrkoplan som visar den sammanhängande grönskan.

Naturvärden

Inom området kring Haga finns flera trädmiljöer och stora naturvärden. Alléstråket med Kungsparken är en av Göteborgs mest centralt belägna grönstukturer. Här finns också ett stort antal gamla ädellövträd upp till 200 år gamla, många med håligheter. Enligt naturvärdesinventeringen råder det brist på så gamla träd i det svenska landskapet rent generellt. Träden står ofta solbelysta vilket ger värme ner till varje stam – något som är positivt för vedinsekter. Området är alltså nästintill unikt ur naturvärdessynpunkt.

De två delområden i Kungsparken som kommer att påverkas av Västlänken har bedömts inneha högsta naturvärde just tack vare de många gamla träden som i sin tur hyser andra intressanta arter, till exempel olika lavar och vedsvampar. Grova träd av olika trädslag förekommer spritt. I området växer trädslag som alm, bok, lind, hästkastanj, ask och pil. Träden är friska och vidkroniga, den dominerande stamdiametern är mellan 50-100 cm. Hålträd förekommer allmänt. Nya Allén som skär genom parken domineras av lindar med diametern 20- 30 cm. Här är den rödlistade (CR) praktsköldlaven funnen vid tidigare inventeringar.

Haga Kyrkoplan har fått bedömningen påtagligt naturvärde. Där finns också många äldre träd med håligheter. Träden har en dominerande diameter på 50-80 cm men några mäter över 1 m. I området förekommer trädslag som alm, lind, lönn, bok, kastanj, alm, ask och oxel. Håligheter förekommer allmänt både i grova och klenare träd.

I området kring Kungsparken och norra delen av Haga Kyrkoplan finns 31 jätteträd. Jätteträd definieras som träd vars stamomfång är mer än en meter. De flesta av träden i detta område är dock betydligt grövre än en meter. Det största trädet är en alm nordväst om kyrkan som mäter fem meter i omkrets.

Konnektiviteten, det vill säga sambanden mellan trädmiljöerna är viktig för att arter ska kunna spridas. Detta område är en viktig länk i stråket mellan Allén/Vallgraven och Slottsskogen.

BIOTOPSKYDDADE ALLÉER

I det aktuella området finns även flera alléer som förutom att de omfattas av det generella biotopskyddet, även har höga naturvärden.

Förutom Nya Allén öster om Sprängkullsgatan, som redan nämnts har även den nyplanterade lönnallén i Vasagatan utanför Handelshögskolan högsta naturvärde, då den hyser mycket ovanliga lavar, se avsnitt om lavar nedan.

Den del av Vasagatans allé som består av lindar med en stamdiameter på 40-50 cm har inte lika högt värde, men har ändå ett påtagligt naturvärde.

En lindallé längs Sahlgrensngatan har också ett påtagligt naturvärde. Stammarna har en diameter på 60- 80 cm. Träden är friska och har ganska vida kronor. Stammarna är knöliga efter stamskott. I ett flertal av dessa träd förekommer mindre håligheter.

Nya Allén väster om Sprängkullsgatan har endast ett visst naturvärde.

SVAMPAR OCH LAVAR

Nya Allén väster om Sprängkullsgatan har en blandning av äldre almar och yngre lindar. Här finns en tämligen artrik lavflora med ett flertal olika rosettlavar, skrynkellav, färglav, vägglav och mångfruktig vägglav, glänsande sköldlav, klubbköldlav samt mjölig ägglav.

I Kungsparken och den del av Nya Allén öster om Sprängkullsgatan finns likartad lavflora som ovan. Inga sällsynta eller särskilt skyddsvärda arter. I allén är praktsköldlav (CR) påträffad på alm.

I Haga Kyrkoplan är lavfloran också liknande de två föregående områdena men i den norra delen en mycket grov alm med mjölig orangelav och blyorangelav.

I den relativt nyplanterade delen av Vasagatan, utanför handelshögskolan står ca 24 lönnar varav ca 20 hyser förekomster av punktsköldlav (EN), Flavoparmelia soledians (mycket sällsynt och ännu ej hotklassificerad art) och getlav (VU), fridlyst.

Kungsparken bedöms i en rapport från Park- och naturförvaltningen vara en nationellt viktig vedsvampslokal. I de av Västlänken berörda delarna av parken återfanns Hymenochaete ulmicola (VU), hartsticka (EN) och skillerticka (EN).

ÖVRIGA VÄRDEN

Ett exemplar av turkduva (NT) noterades på Hagakyrkans tak. Parkmiljöerna kring Hagakyrkan kan möjligen fungera som häckningsmiljö men några tecken på att arten verkligen häckar i närområdet noterades inte.

Inga rödlistade arter av fladdermus förekommer och det är inte sannolikt att det finns yngelkolonier i området. Området kan på grund av få arter och individer ej klassas som en viktig livsmiljö för fladdermöss. Värdet ligger istället som ett lokalt värde för fladdermöss då det är ett område som ligger mycket centralt i Göteborg som ändå hyser en fladdermusfauna.

NATURVÄRDENA ÄR KNUTNA TILL

- De äldre ädellövträden
- Förekomst av hålträd vilket gynnar kryptogamer och insektsliv.
- Almen och asken är rödlistade (VU).
- Biotopskyddade alléer
- Sällsynt lavflora och funga

Påverkan

Hagas trädmiljöer är en del av Göteborgs centrala grönstråk. Känsligheten i miljöerna är mycket stor och området kring Haga är den känsligaste landmiljön utmed hela Västlänken. Detta har sin förklaring av att värdena är höga och risken för påverkan är mycket stor. Trädmiljöerna omfattar inventeringens högsta koncentrationer av gamla och grova träd, samt hålträd.

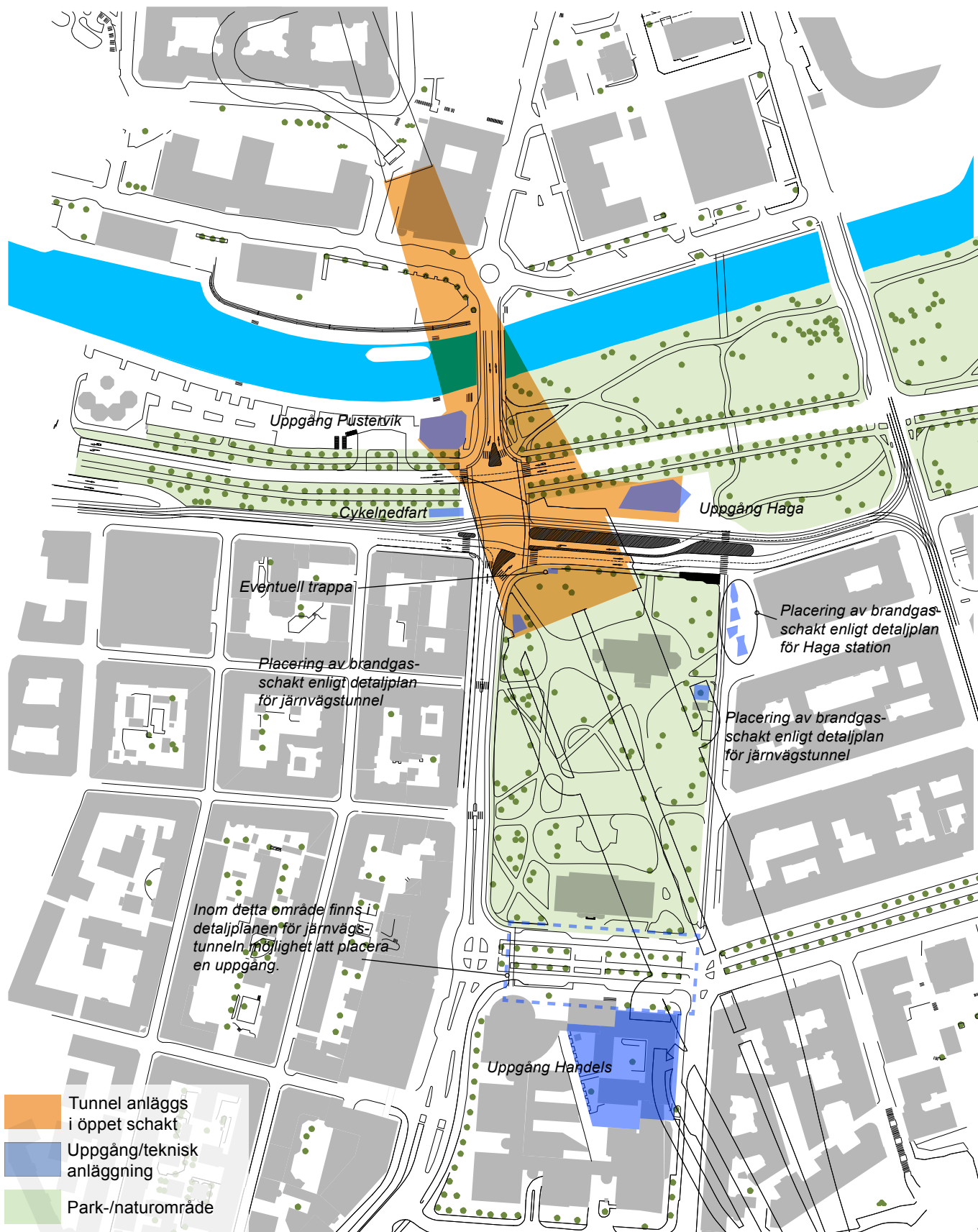
Anläggningen av Station Haga och Västlänken kommer att påverka framförallt Kungsparken och de nordvästra delarna av Haga Kyrkoplan. Här finns som tidigare beskrivits, stora värden för både kultur- och naturmiljö samt för de sociala aspekterna. Platsen kommer till delvis att återställas till dagens situation, men många träd är så stora att de inte går att ersätta med lika gamla träd. Det kommer inte att vara möjligt att återskapa miljön helt eftersom byggnader som innehåller uppgångar och tekniska installationer, samt utökad hållplatsyta för kollektivtrafik ska passas in i den befintliga miljön.

De lägen för brandgasschakt som föreslås i järnvägstunnelplanen medför konsekvenser för upplevelsen av parken som ett orört grönt rum. Anläggningarna kan också begränsa parkens öppenhet och överblickbarhet, kvaliteter som är viktiga både ur trygghetssynpunkt och för kontinuiteten i stadsrummet. Vidare kan närheten till lekplatsen bidra till att det ena schaktet blir en känslig fråga bland närboende och föräldrar. Detaljplanen för Station Haga föreslår istället att placera alla brandgasschakt i torgytan framför Smyrnakyrkan. Denna placering skulle minska påverkan på parkmiljön.

Uppgången i söder planeras inkorporeras i en ny byggnad i Handelshögskolan. I detaljplanen för järnvägstunneln finns dock ett reservalternativ för uppgång i Vasagatan. Detta skulle medföra stor påverkan på platsens upplevelsevärden såväl som natur- och kulturmiljövärden.

Träden med omgivande miljöer där de nya stationsbyggnaderna planeras i norr innehar mycket höga sociala värden. Ett ingrepp här kommer att resultera i stor påverkan på platsens upplevelsevärden. Omdaning av platsen kan dock medföra vissa förbättringar på andra sociala värden. Exempel på det kan vara att Haga Kyrkogata planeras att gestaltas om vilket kommer att tillgängliggöra parken från öster på ett bättre sätt. Möjligheten att ta sig från Handels till Pedagoggen på ett genare sätt skapas genom att en ny bro över vallgraven planeras. Detta nya stråk kan även på sikt göra att fler ytor i Kungsparken får höjda vistelsekvaliteter.

Ur kulturmiljösynpunkt är parkmiljön mycket känslig för ytterligare ingrepp eller störningar. Schaktning kommer bara att ske i Kyrkoplanens nordvästra hörn, men platsens karaktär riskerar att förändras även om ytterligare bebyggelse tillkommer. Den kan då upplevas som ”bebyggt område med omgivande grönska” istället för ett tydligt parkrum. Haga Kyrkoplan är mycket sårbar för ytterligare förminskning och gränsen mellan parken och stadsbebyggelsen bör vara så skarp som möjligt och inte suddas ut genom nya byggnader eller andra element. Även siktlinjerna är mycket känsliga för förändringar, då de är viktiga för hur parkrummet uppfattas utifrån.

Kartillustration som visar hur området planeras.

Naturvärdena i parkerna är främst knutna till de äldre ädellövträden som därför är mycket skyddsvärda och känsliga för decimering. I anslutning till Hagakyrkan, främst mellan kyrkan och Parkgatan, är de gamla träden av stor betydelse för att skapa en värdig yttre miljö kring kyrkan. Parkerna som helhet bedöms dessutom som känsliga för ingrepp eller större brott med avseende på utbredningen. Det finns också ett antal trädrader som, delvis ingår i en sammanhängande allé och som därigenom har en hög känslighet för ingrepp. Dessa omfattas även av biotopskydd.

De känsligaste delarna gällande fladdermöss är Allén samt parken längs Vallgraven. Känsligheten består i att arealen trädbärande parkmark kan minska. Miljöerna kring Hagakyrkan används däremot i ringa utsträckning och är mindre känsligt.

Riktlinjer

Området kring station Haga är ett av de mest värdefulla områdena ur alla aspekter som tas upp i denna rapport. Därför är det särskilt viktigt här att nya tillskott i miljön är så genomtänkta och välplanerade att nya kvaliteter kan skapas.

Ambitionen bör vara att förbättring kan ske gällande några av de sociala värdena. Det handlar till exempel om att delar av Kungsparken som idag används i mindre utsträckning görs mer tillgängliga. Även längs Haga Kyrkogata planeras en upprustning för att stärka kontakten med parken från den östra sidan. Ett nytt gångstråk i gatans förlängning med bro över vallgraven kan även knyta samman Pedagogen med Handelshögskolan.

Den viktigaste frågan i Hagaområdet är den om träden. Man bör sträva efter att behålla så många som möjligt av de äldre individerna. I planeringsarbetet behövs framförhållning. En plan bör tas fram för att säkerställa att inga värden går förlorade i onödan.

Vid byggskedet är det viktigt att minimera påverkan på de rekreativa värdena genom att i så stor utsträckning som möjligt hålla parkerna tillgängliga samt att inte tvingas till ingrepp som trädfällning på grund av till exempel tillfälliga vägar.

Foto från Korsningen Sprängkullsgatan/Parkgatan och sydösterut mot Hagakyrkan.

FOGELBERGSPARKEN (VENTILATION)

Fogelbergsparken är en högt belägen park i Vasastan med traditionell utsiktsplats. Genom parken går ett gångstråk som leder mellan Övre och Nedre Fogelbergsgatan. På var sida om gångstråket växer träd som är präglade av vind och tunt jordtäckte. Här finns även en lekplats och hela området används av många barn som skolgård och lekplats.

Sociala värden

Parken är belägen på en brant bergshöjd i Vasastaden mellan Övre och Nedre Fogelbergsgatan. Parken är framförallt viktig för närrecreation. Parkens läge, i kombination med dess naturliga och kuperade karaktär, gör att den är relativt svårtillgänglig. Den används dock av flera förskolor i området, både som skolgård och för tillfälliga utflykter, och har därför ett stort värde utifrån ett barnperspektiv inte minst träden utgör en viktig lekmiljö. Lekplatsen som finns i parken har en viss känsla av att inte vara avsedd för allmänheten, trots att den är till för alla.

Kulturmiljövärden

Området där parken är belägen ligger inom Stenstaden, ett riksintresseområde för kulturmiljö.

Detta starkt kuperade område fanns med i utkanten av 1866 års plan. Där var bergsknallen som nu kallas "Utsiktsplatsen" utlagd som ett grönområde omgivet av enstaka villor ner mot Vasagatan. I 1872 års stadsplan lades "Utsiktsplatsen" ut som allmän plats och förbands genom vägar och trappor mot söder med en ny gata kallad Trädgårdsgränd (från 1882 Föreningsgatan). "Utsiktsplatsen", inkluderar en kuperad parkmiljö och ett litet vattentorn/utsiktstorn.

Naturvärden

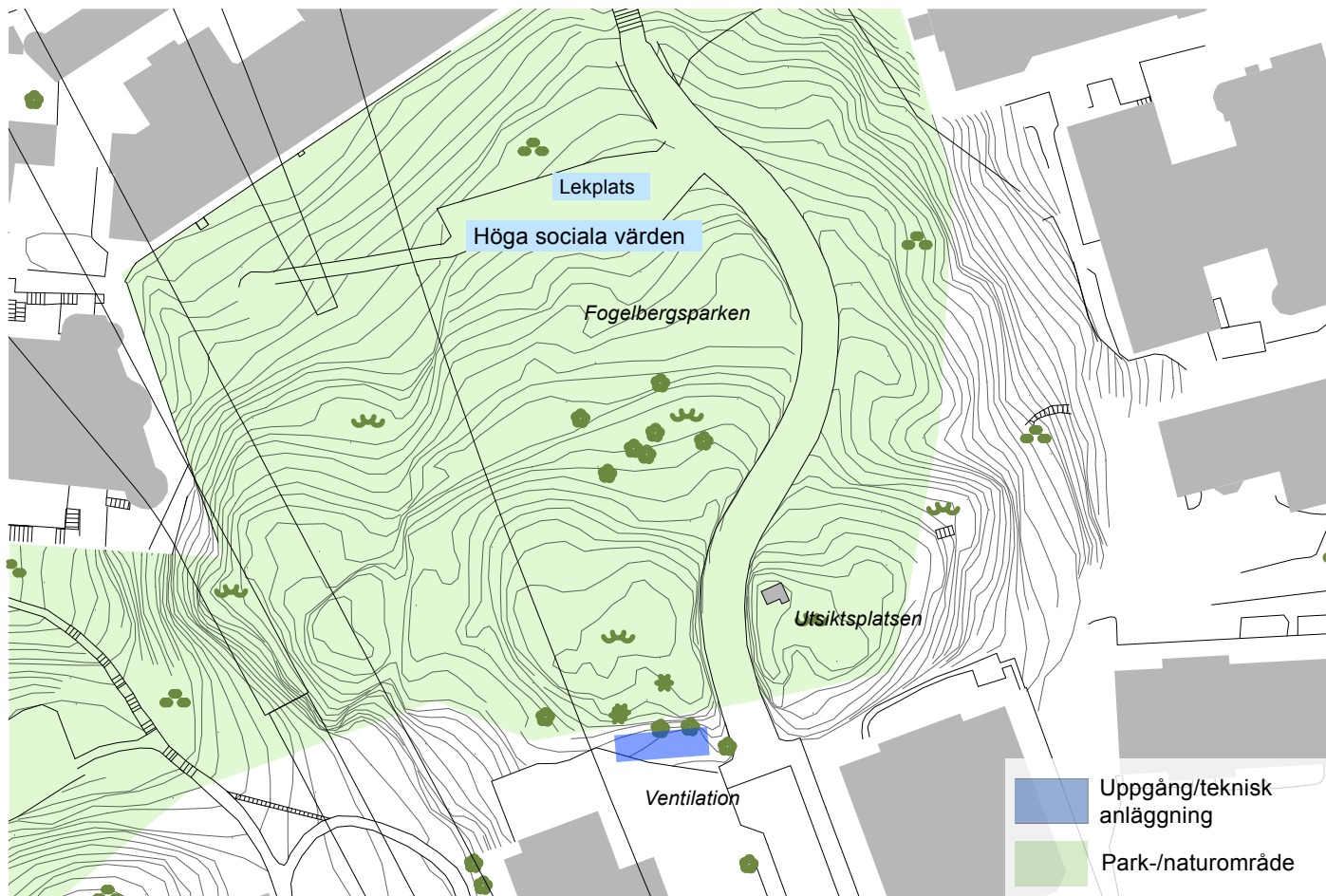
Ingen naturvärdesinventering har gjorts i detta område. En översiktlig bedömning av naturmiljön berättar att områdets södra del, där schakten planeras, domineras av mindre, planterade körsbärsträd, svarttall samt skogslönn. I stort domineras parken av svarttall, ask, lönn, ek, björk. De flesta träd är små, men några medelgrova ekar förekommer. Området har stort inslag av berg i dagen.

Påverkan

Ett 1,5 m högt ventilationsschakt (tryckluftsutjämning) kommer att anläggas precis i utkanten av parken, bredvid ett område som idag är parkeringsplats.

De mest använda och värdefulla delarna av parken lämnas intakta. Påverkan på de värden som finns inne i parken bedöms bli liten. Utformningen av den tekniska anläggningen är dock viktig eftersom den är placerad bredvid parkens södra entré och därmed i ett exponerat läge samt med tanke på närhet till barns lekmiljö.

Området bedöms inte hysa några högre naturvärden och ytterligare inventering bedöms ej behöva utföras.

Kartillustration över Fogelbergsparken som visar värden och påverkan. Här finns framförallt sociala värden, och påverkan bedöms bli liten eftersom ingreppen planeras utanför själva parken.

VÄSTER OM SÖDRA VIKTORIAGATAN (VENTILATION)

Kuperat skogsområde i anslutning till bebyggelse kring Södra Viktoriagatan och Föreningsgatan.

Sociala värden

Området är brant och otillgängligt och utgör inte någon vistelsemiljö för allmänheten. Det kan däremot antas vara en lekmiljö för de mellanstora barnen. Det är dock inte unikt i avseendet utan i anslutning till platsen finns stora områden med liknande miljöer. Området har även ett värde för stadsbilden och utgör en grön fond för byggnader längs framförallt Föreningsgatan.

Kulturmiljövärden

Platsen ligger inom Stenstaden som är ett riksintresseområde för kulturmiljövärden. Inga kulturmiljövärden på platsen är dock knutna till träden.

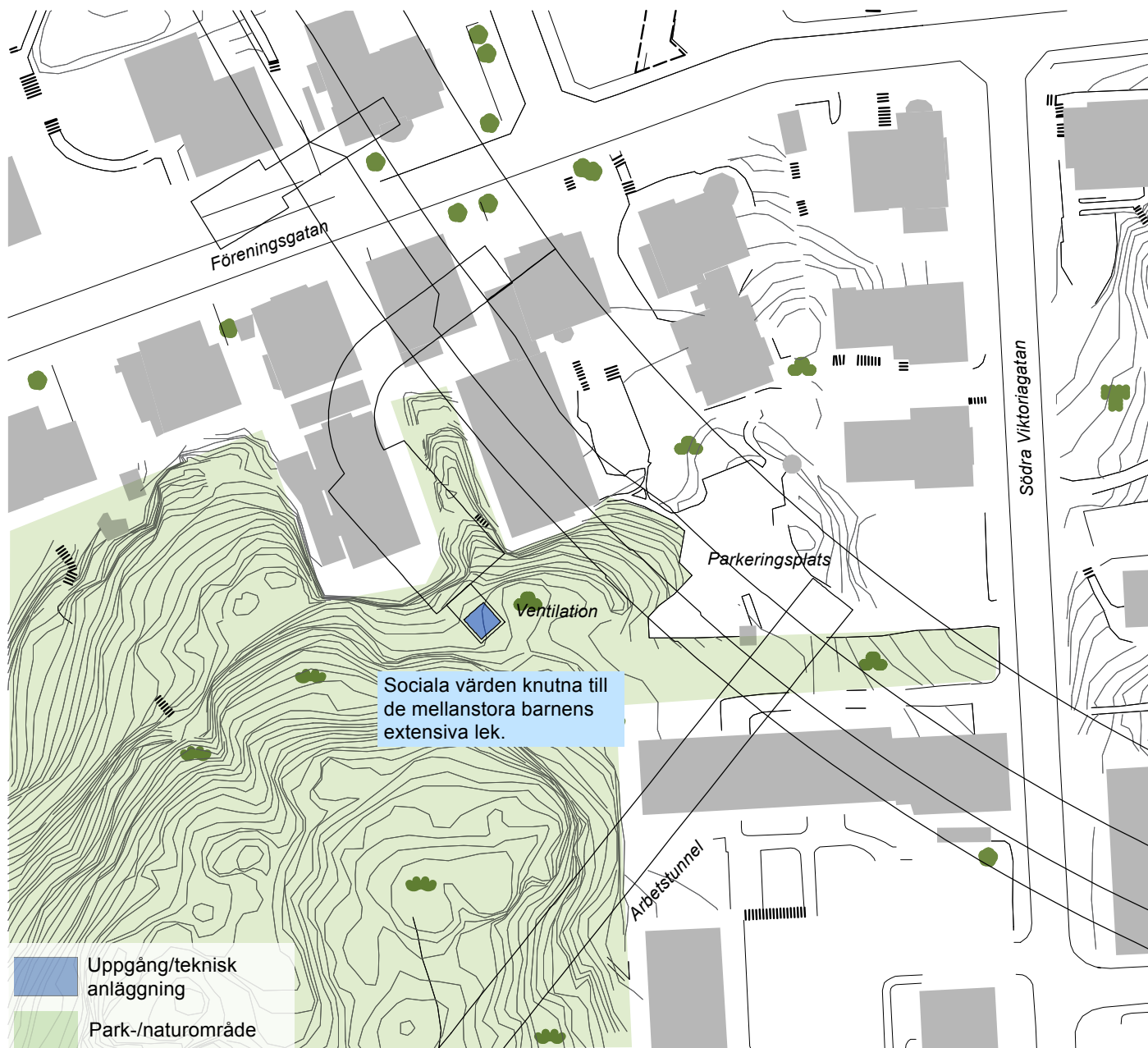
Naturvärden

Ingen naturvärdesinventering har gjorts i detta område. En översiktlig bedömning av naturmiljön beskriver ett hållmarksdominerat område delvis bevuxet av mindre träd av rönn, björk, ek och asp. I branten främst små lönnar och almar. Området bedöms inte hysa några högre naturvärden och ytterligare inventering bedöms ej behöva utföras.

Påverkan

Ett ventilationstorn med en höjd på 7 m placeras i ett skogsparti nära Södra Viktoriagatan och Föreningsgatan. Ventilationstornet hamnar i ett grönområde som är snårigt och otillgängligt och väntas därför inte få någon betydande påverkan på möjligheterna för sociala aktiviteter såsom lek eller promenader. Däremot kommer det att få en måttlig till stor effekt på upplevelsen av det bakomliggande bergspartiet från Föreningsgatan i form av en uppstickande volym ovan trädkronorna. Tillfälliga störningar kommer att uppstå under byggnadstiden.

Då området inte bedöms hysa några högre naturvärden behövs ingen ytterligare inventering. Liten påverkan på naturvärdena.

Kartillustration över området Väster om Södra Viktoriagatan som visar påverkan samt platsens sociala värden.

LINNÉPLATSEN/ MEDICINAREBERGET (ARBETSTUNNEL)

Arbetstunnel Haga har sitt påslag nära Linnéplatsen söder om Psykologen, Göteborgs universitet och norr om Annedalskyrkan. Detta tunnelpåslag ger en möjlighet att ersätta tunnelpåslag vid Muraregatan i tidigare samrådshandling daterad 2013-09-05. I granskningshandlingen för järnvägstunneln kommer endast en av dessa tunnelpåslag finnas kvar. Med stor sannolikhet är det detta påslag.

Medicinareberget är ett grönskande berg i centrala Göteborg som är omgivet av flera olika institutioner tillhörande bland annat universitetet och Sahlgrenska sjukhuset.

Sociala värden

Detta är en plats med främst lokala sociala värden. Genom det aktuella området går en stig som leder mellan Psykologenområdet och Annedalskyrkan. Den används bland annat för hundrastning.

Skogsslätten har ett relativt högt upplevelsevärde och ett värde för stadsbilden.

Kulturmiljövärden

Platsen gränsar till området Änggården-Botaniska-Slottsskogen som är ett riksintresseområde för kulturmiljövärden.

Naturvärden

Ingen naturvärdesinventering har gjorts i detta projekt. En mycket översiktlig bedömning av naturmiljön visar att flera grova träd förekommer, främst ek. I övrigt förekommer alm, skogslönn och tysklönn. En del dödved finns, bland annat en ekhögstubbe.

En naturvärdesinventering utförd av Norconsult, som ingår som underlagsmaterialet i program för Sahlgrenska och Medicinareberget, visar att det i området finns mycket goda fördosökmiljöer samt tänkbara häckningsområden för mindre hackspett. Området där tunneln planeras få sitt påslag bedöms i rapporten som regionalt värdefullt område.

Påverkan och riktlinjer

Konsekvensen av påverkan på kulturmiljön bedöms som liten.

Vad gäller de sociala värdena är det framförallt stadsbildsvärdena som påverkas och det sker relativt lokalt. Gångstråket antas påverkas i byggskedet men bör återuppbyggas. Påverkan bedöms som liten.

Ett antal träd kommer att försvinna under anläggandet av arbetstunneln, men konsekvenserna för naturmiljön bedöms ändå som små.

En kompletterande naturinventering bör göras i och med fastlagt läge. Tillika påverkan på vattenflöde i och med stora träd i direkt anslutning till platsen

Kartillustration över värden och påverkan i området Linnéplatsen/Medicinareberget. Naturvärden visas i grönt och sociala värden i blått.

RENSTRÖMSPARKEN MED NÄCKROSDAMMEN (UPPGÅNG/VENTILATION)

Renströmsparken ligger i anslutning till flera universitetsinstitutioner och övriga universitetsfunktioner såsom Humanisten, universitetsbiblioteket och musikhögskolan Artisten. Från parken leder gångstråket Fågelsången ner mot Götaplatsen, Avenyn och centrum. Näckrosdammen är centralt belägen i parken. Förutom själva dammen finns där en lekplats, små gångvägar och gamla och uppvuxna träd, stora blommande buskage och uppskattade ytor för vistelse.

Sociala värden

Parken är ett av få grönområden i närmiljön och har en viktig social funktion. Det används av såväl studerande som boende i området, framförallt av boende i Johanneberg. Området är inte bara en omtyckt vistelseyta utan passeras av många som tar sig till fots mellan Avenyn och stadsdelar som Johanneberg och Fredriksdal. Här kan man finna både möjlighet till lek och avskildhet. De centrala och östra delarna av området präglas av öppna ytor medan de södra och västra delarna av parken är mer skogsbevuxna med hemliga promenadstigar och många gamla knotiga träd.

Kulturmiljövärden

Platsen ligger inom områdena Stenstaden och Övre Johanneberg som båda är riksintresseområden för kulturmiljövärden.

Renströmsparken var en central del av området som ingick i jubileumsutställningen 1923 och är mycket välbevarad från utställningstiden. Förutom parken i sig finns en del rester i terrängen av utställningens installationer, till exempel fundamenten till den linbana som gick härifrån till Lisebergsområdet. Näckrosdammen är också ett viktigt spår av utställningen. Parken har i sig ett parkhistoriskt värde som en fritt formad stadspark i den romantiska, naturafterhärmande traditionen. Hängpilar, stora rhododendronbuskage och dammens näckrosor avser att skapa stämning och mystik. Lekplatsen och den före detta scenen visar att parken avsågs att nyttjas av barn och barnfamiljer i de nyuppförda omgivande bostadshusen.

Området innehåller flera spår som berättar om Jubileumsutställningen 1923, Sveriges största utställning genom tiderna. Götaplatsen, delar av Renströmsparken med Näckrosdammen är spår från utställningen som är av central betydelse för förståelsen för utställningens historia. Även Liseberg innehåller spår från utställningen.

Renströmsparken kantas av friliggande och omsorgsfullt utformade institutionsbyggnader, huvudsakligen uppförda av tegel. De byggnader som uppförts omkring parken sedan utställningstiden har förstärkt inramningen och skapat ett tydligt parkrum. Byggnaderna har även gett Renströmsparken en ny funktion och ett nytt innehåll genom det stora antalet studenter som idag använder parken under raster eller korsar den på väg till eller från universitetet.

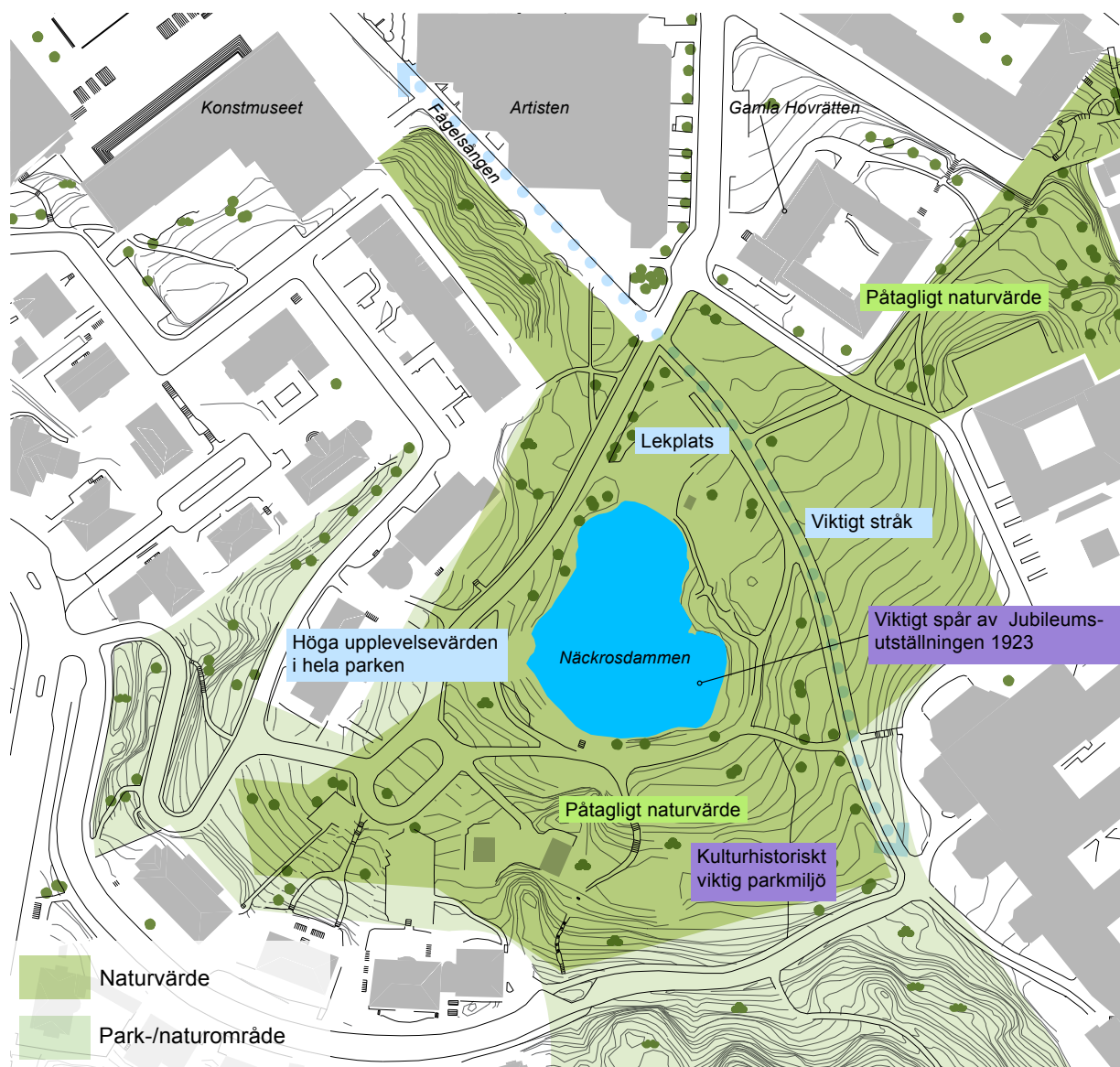
Frånvaron av bilrörelser och fordonsbuller ger en lugn och kontempla-

tiv stämning åt parken som man sällan hittar i centralt belägna anläggningar. De omgivande institutionsbyggnaderna gör att parken har mer karaktär av en campuspark än en stadsdelspark i vanlig bemärkelse.

Naturvärden

Renströmsparken är en större park med ett större inslag av gamla och vidkroniga ädellövträd. Träden har vanligen en diameter på 50-80 cm men vissa mäter ca 1 m i diameter. Håligheter förekommer tämligen allmänt i träden. Alm är det dominerande trädslaget men här växer även bland annat lind, ask, ek, lönn, björk, pil och al. Näckrosdammen ligger mitt i området.

Kartillustration över värden i området Näckrosdammen och Renströmsparken. Naturvärden visas i grönt, kulturvärden i lila och sociala värden i blått.

I området kring Artisten och gamla hovrätten finns en anslutande parkmiljö med öppna gräsytor och en allmän förekomst av gamla träd. Träden har en dominerande stamdiameter på 50- 70 cm och enstaka träd mäter ca 1 m i diameter. I området finns trädslag som hästkastanj, ask, lönn, lind, oxel och bok. I ett par av askarna finns stora håligheter och även mindre håligheter förekommer. Området är förbundet med parken kring Johannebergs landeri.

LAVAR OCH SVAMPAR

Kring Näckrosdammen finns ett stort antal grova lövträd av olika arter. Lavfloran är emellertid tämligen fattig och inne i lundmiljön mycket artfattig. I brynen mot öppen mark finns däremot rikligt av lavar till exempel rikligt med rosettlavar, skrynPELLAV, färglav, slånlav och gälllav. Här och var finns lönnlav (s).

I slänten längs Fågelsången växer ett stort antal grova lövträd av olika arter. Här finns rikligt med rosettlavar samt vackert utväxta exemplar av skrynPELLAV och färglav.

Området är också en intressant miljö för vedsvampar. Här återfanns vid en inventering av platsen de tre rödlistade arterna rosenGRÖPPA (NT), blodsopp (LC) och skåLPORING (LC).

ÖVRIGA VÄRDEN

Området är särskilt värdefullt för mindre hackspett. Här finns död ved och högstubbar, vilket erbjuder lämpliga substrat att leta föda i och träd att hacka ut bon i. Inget exemplar observerades men arten är flitigt rapporterad i artportalen.

Inga rödlistade arter av fladdermus förekommer. Värdet ligger istället som ett lokalt värde för fladdermöss då det är ett område som ligger mycket centralt i Göteborg som ändå hyser en fladdermusfauna.

NATURVÄRDENA ÄR KNUTNA TILL

- De äldre ädellövträden
- Förekomst av hålträd död ved och högstubbar vilket gynnar kryptogamer och insektsliv.
- Almen och asken är rödlistade (VU).
- Sällsynt funga, samt lönnlav

Påverkan

I järnvägstunnelplanen planeras en uppgång samt vissa ventilationsanläggningar i slänten ner mot Fågelsången, samt utanför Artisten. Sammanlagd byggnadsarea får uppgå till 300 m². Byggnadshöjden kan variera mellan två och sju meter.

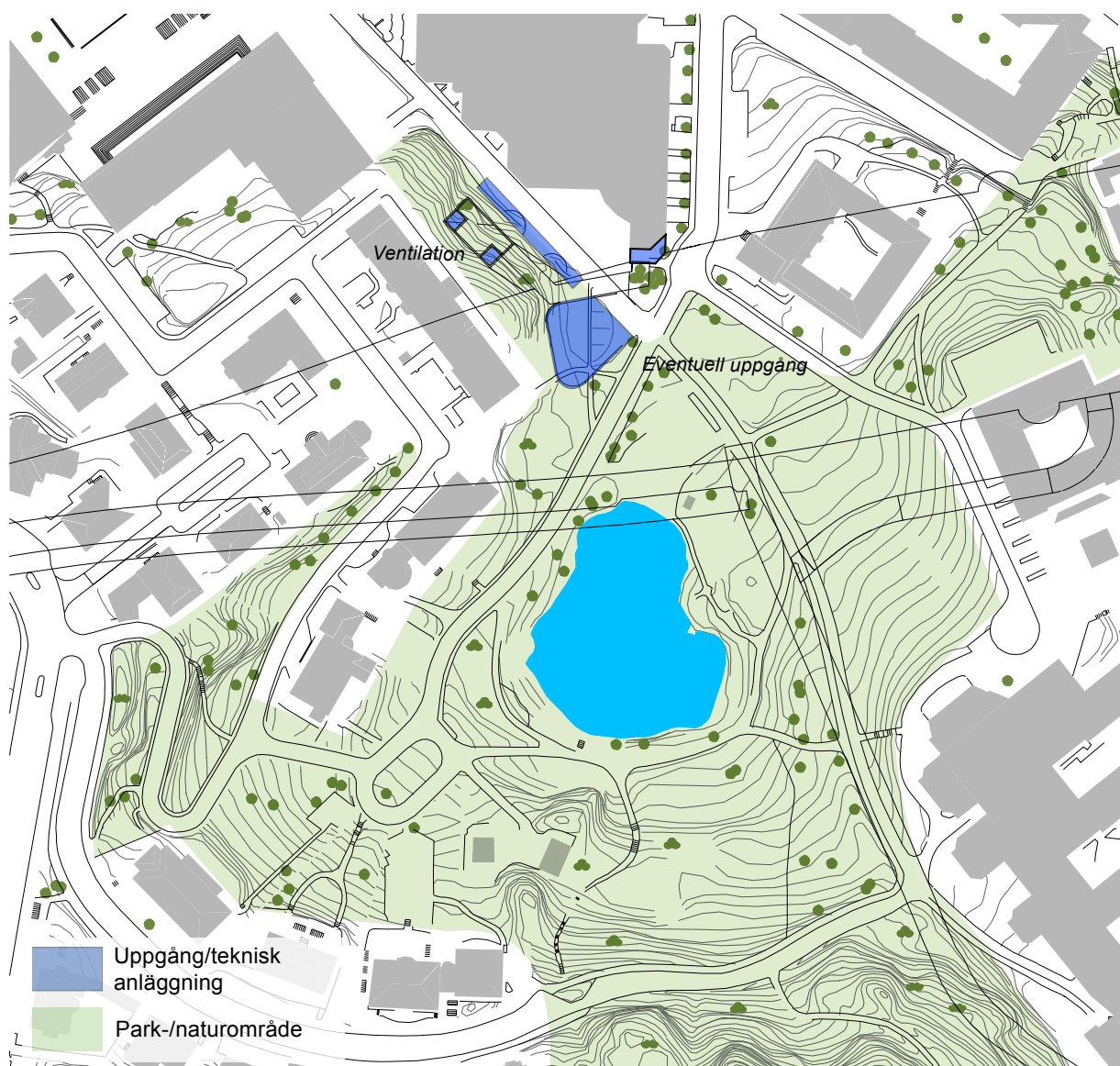
Gångstråket från Humanistens huvudentré till Götaplatsen via Fågelsången kommer att brytas av ventilationsschakten. Det medför stora konsekvenser om ett värdefullt parkområde och samverkande landskaps- och byggnadsarkitektur förvanskas genom tillkomsten av byggda volymer.

Konsekvensen av påverkan på kulturmiljön bedöms som mycket stor om ett värdefullt parkområde samverkande landskaps- och byggnadsarkitektur förvanskas genom tillkomsten av byggda volymer.

Känsligheten hos trädmiljöerna bedöms som måttlig då ny eventuell byggnation kommer att vara samlad i utkanten av parken. Känsligheten för enskilda träd bedöms dock som stor. Det är i dagsläget inte möjligt att bedöma för varje enskilt träd. Den känsligaste delen är den öppna och skötta parken kring Näckrosdammen där området är känsligt för minskad areal av trädbärande parkmark.

Riktlinjer

Spår från Jubileumsutställningen bör bevaras. Tillkommande volymer bör gestaltas väl och ta hänsyn till befintliga stråk och siktlinjer.

Kartillustration som visar påverkan på området Renströmsparken.

KORSVÄGEN (STATION)

Relativt urban och hårdgjord miljö. Landeriet och dess omgivning utgör ett udda inslag och en grön parkmiljö. Övrig grönska består av yngre träd som ramar in infrastrukturen.

Sociala värden

Stadslivsanalysen av miljön kring Korsvägen visar på en plats där trafiken tydligt har begränsat platsens stadslivspotential och där bebyggelsen i liten grad samspelar med det offentliga rummet. Korsvägen är en isolerad ö där i princip all vistelse är relaterad till dess funktion som knutpunkt. Vid sidan av att vänta på bussen eller spårvagnen finns begränsade vistelsekvaliteter kring Korsvägen. Ett undantag är dock Universeum som med uteserveringen och lekplats bidrar till ett stadsliv.

Stora avstånd mellan korsningar skapar ett gångnät med stora avstånd, ogena passager och dålig kontakt mellan gatornas fasader. Tillsammans med platsens få men besöksintensiva entréer ges platsen en tydlig storskalig karaktär.

Vistelseytorna kring Korsvägen kännetecknas till stor del av en svag vistelsepotential utifrån platsernas gränssnitt mot en trafikdominerad trafikmiljö och från de naturliga stadslivsstråken mer avskilda lägen. Vid sidan av ett fåtal mycket besöksintensiva entréer, som Svenska mässan och Universeum, saknas en entrétäthet längs stråken.

Korsvägen är en av Göteborgs viktigaste knutpunkter för kollektivtrafik. Hållplatsen Korsvägen är dels en bytespunkt men också ett utgångsläge för att nå flera publika målpunkter såsom evenemangsstråket, Svenska Mässan, Liseberg, Universeum och Götaplatsen. Platsen har således inte bara stor betydelse för staden utan betydelsen sträcker sig långt utanför det lokala sammanhanget. Platsen präglas av stora flöden av trafik och människor och kan upplevas som rörig, med få ytor att stanna upp på. Även om många förknippar platsen med stora evenemang och attraktioner pågår det också ett vardagsliv på platsen. Inom gångavstånd från platsen finns ett stort antal bostäder, arbetsplatser och övriga vardagsfunktioner.

Grönskan och träden i anslutning till landeriparken är viktiga för platsens identitet. Träden markerar gränser och olika karaktärer i stadsrummet. Kopplingen till Lisebergs grönska är också viktig för orienterbarheten. Platsen har annars få gröna upplevelsevärden.

Kulturmiljövärden

GRÖNSTRUKTUR

Där sekelskiftets stenstad slutade vidtog landerierna med odlingsmark och trädgrönska. En del av denna grönska finns kvar i form av ett parkstråk från ”Himlabacken” nedanför Hvitfeldtska gymnasiet, via Lorensbergs villastad, Renströmsparken och Johannebergs landeri till Lisebergs nöjespark. Trots 1900-talets bebyggelse i detta stråk är det fortfarande möjligt att uppleva detta som ett huvudsakligen grönt bälte. Genom den gröna förbindelsegången Fågelsången knyts även Götaplatsen till detta parkstråk.

PÅMINNELSE OM LANDERIERNA

Området rymmer mycket av Göteborgs historia. Johannebergs landeri från 1700-talet utgör en påminnelse om de landerier som på 1700- och 1800-talen omgav staden innanför vallarna. Detta är områdets äldsta byggnad och som träbyggnad utmärker den sig i den storskaliga omgivningen. Trädgårdsterrassen och grönskan ner mot Korsvägen ger besökaren en möjlighet att föreställa sig hur den lantliga miljön här kunde gestaltat sig för 200 år sedan.

VIKTIGA RESTER FRÅN LANDERIEPOKEN

Johanneberg och Lisebergs landerier har ett mycket stort kulturhistoriskt värde och vittnar om hur stadens marker nyttjades under äldre tider. Det finns endast ett fåtal bevarade manbyggnader kvar från denna epok, vilket gör de aktuella manbyggnaderna från 1700/1800-talet särskilt betydelsefulla och viktiga att bevara. Det är också angeläget att ev ny bebyggelse upprätthåller ett visst respektavstånd till de äldre byggnaderna.

Johannebergs landeri utgör i sammanhanget en unik rest från landeriepoken eftersom det är det enda landeri som ligger så välexponerat i Göteborgs stadslandskap.

Landeriparken samt det gröna stråket mellan Renströmsparken och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur Johannebergs landeri en gång låg i en betydligt lantligare miljö och är därför viktiga att vidmakthålla. Landeriparken, som tidigare var mycket större, har redan reducerats till sin yta och är därför särskilt känslig för ytterligare intrång och förminskning.

LANDERIPARKEN

Byggnaderna ligger placerade kring en delvis kringbyggd gård som nås via en stensatt portgång i nordöst. Söder om bebyggelsen ligger den anslutande trädgården. Denna var både större och mer påkostad under 1800-talet men utgör än idag ett viktigt rekreativområde i en kringmiljö som i övrigt är präglad av hårdjorda ytor och ett kraftigt pulserande trafikbrus. Landeriparken har i stort sett kvar den mer publika karaktär som den fick under 1920-talet. Dock har parken blivit ytterligare beskuren av de gatubreddningar som utförts under 1990-talet. De tidigare raka trädgårdsgångarna på terrasserna har ersatts av friare gångvägsdragningar. Av det ursprungliga trädbeståndet återstår endast ett fåtal träd, huvudsakligen askar, som idag är mycket stora. De knuthamlade lindarna i allén har ersatts av nya träd. Den övre terrassen har länge fört en slumrande tillvaro utan någon egentlig funktion trots sitt centrala läge. År 2012 planterades fruktträd på terrassen för att göra den mer attraktiv för besökare. Landeriets parkmiljö ingår också som en del i ett större grönt stråk som sträcker sig från Himlabacken nedanför Hvitfeldtska, Johannebergs villastad och Renströmsparken via landeriet över till Lisebergs parkområde.

STADSBYGGNADSHISTORISKT VIKTIG PLATS - ÅSKÅDLIGGÖR STADENS UTVECKLING

Mötet mellan 1800-talets rutnätsplan i norr och 1900-talets terränganpassade stadsplan i söder är särskilt intressant. Områdets karaktär och förståelsen av dess historia skulle påverkas negativt om gatustruktur och stadsplanemönster förändras. Oregelbundenheter i terrängen, trappor och terrasser är viktiga för förståelsen av Lilienbergs stadsplan.

BYGGNADS- OCH ARKITEKTURHISTORISKT VIKTIGA MONUMENT

Johannebergs landeri med sina välbevarade trähus med tillhörande parkmiljö utgör ett synnerligen viktigt fondmotiv vid Korsvägen som bidrar med historisk tyngd.

Naturvärden

Korsvägen präglas i de västra delarna av parkmiljöer med gamla ädellövträd och även trädgårdsmiljöer och i dessa växer ofta gamla träd med naturvärden. Håligheter i träden förekommer allmänt och bidrar till naturvärdena.

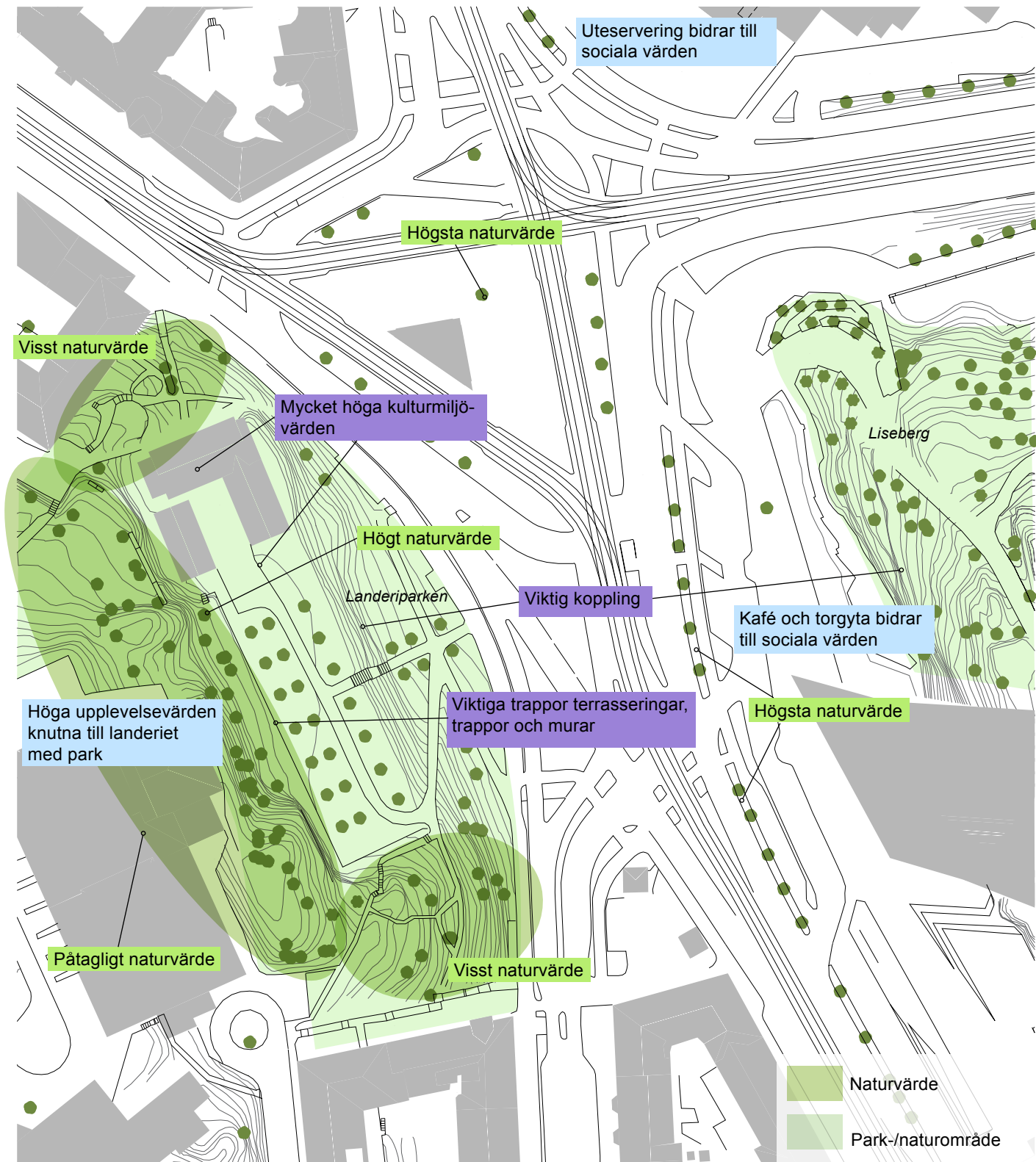
Norr om landeribyggnaden står en rad med tre lindar med stamdiametern 40-50 cm. Träden är friska och vidkroniga och har knöliga stammar efter stamskott. De börjar bli gamla och har potential att hysa värden för till exempel vedlevande insekter.

På höjden väster om landeriet finns ett skogsparti med inhemska ädellövträd. Träden har en dominerande stamdiameter på 50- 70 cm och enstaka träd mäter ca 1 m i diameter. I ett par av askarna finns stora håligheter och även mindre håligheter förekommer. Området är förbundet med ett större parkområde som är mer parkliknande (se avsnitt om Renströmsparken /Näckrosdammen).

I södra delen av landeriparken finns också ett antal grova träd. Här sluttar marken brant mot vägen. I området växer äldre träd av lind och alm med diametern 50-80 cm samt även yngre träd. Mindre håligheter förekommer i träden. 12 av träden är så stora att de räknas som jätteträd, de är över en meter i stamomfång. Dessa räknas som särskilt skyddsvärda. Det största är en ask nedanför landeriet som mäter 490 cm i omkrets.

LAVAR

I Korsvägenområdet har flera ovanliga och rödlistade lavar påträffats. Det är framförallt två objekt som utmärker sig med de högsta naturvärdena. Det ena objektet är en ung solitär kärrek mitt på Korsvägen, här finns ett stort exemplar av mångfruktig silverlav (i Sverige enbart känd från några lokaler i Göteborgs stad), getlav (VU), Flavoparmelia soledians (mycket sällsynt och ännu ej hotklassificerad art) samt sannolikt praktsköldlav (CR). Det andra objektet är en relativt nyplanterad trädrad med körsbär utanför Universeum som innehar högsta naturvärde, då de hyser flera mycket sällsynta lavar som getlav (VU), Flavoparmelia soledians, mörk örlov (CR), örlov (VU), punktsköldlav (CR), daggig punktsköldlav (EN) och praktsköldlav (CR).

Kartillustration över värden i området kring Korsvägen. Naturvärden visas i grönt, kulturvärden i lila och sociala värden i blått.

I de trädklädda slänterna norr och väster om landeriparken finns också artrik lavflora, bland annat lönnlav (s), mjölig orangelav, blyorangelav och trädbaslav i en grov ask, men inga ovanliga arter

NATURVÄRDENA ÄR KNUTNA TILL

- De äldre ädellövträden
- Förekomst av hålträd vilket gynnar kryptogamer och insektsliv.
- Almen och asken är rödlistade (VU).
- Sällsynt lavflora

Påverkan

Korsvägenområdet kommer att påverkas kraftigt både under och efter byggskedet. Förutom anläggningar som tillhör Västlänken eller kollektivtrafiken så planeras flera nya byggnader dels i slänten nära Johannebergs landeri och dels vid Liseberg. Även Universeum har en byggrätt i anslutning till den befintliga byggnaden.

Känsligheten hos trädmiljöerna i stort bedöms som måttlig. Känsligheten för enskilda träd bedöms dock som stor. Det är i dagsläget inte möjligt att bedöma för varje enskilt träd.

Ur kulturmiljösynpunkt kommer anläggningen av station Korsvägen att utgöra en mycket stor negativ konsekvens om det skulle medföra att Johannebergs landeri rivs eller att parken påverkas i stor utsträckning. En annan negativ effekt är om schakt- och anläggningsarbeten påverkar terrasseringar och trapps-system. Även tillkommande byggnationer som skapar barriärer och skymmer delar av kulturmiljön får negativ effekt.

Även ur det sociala perspektivet och då främst ur upplevelsesynpunkt kan tillkommande byggnader bidra till att upplevelsen av rummet och viktiga kopplingar försvinner. Ett exempel är kopplingen mellan Lisebergs grönska och landeriparken.

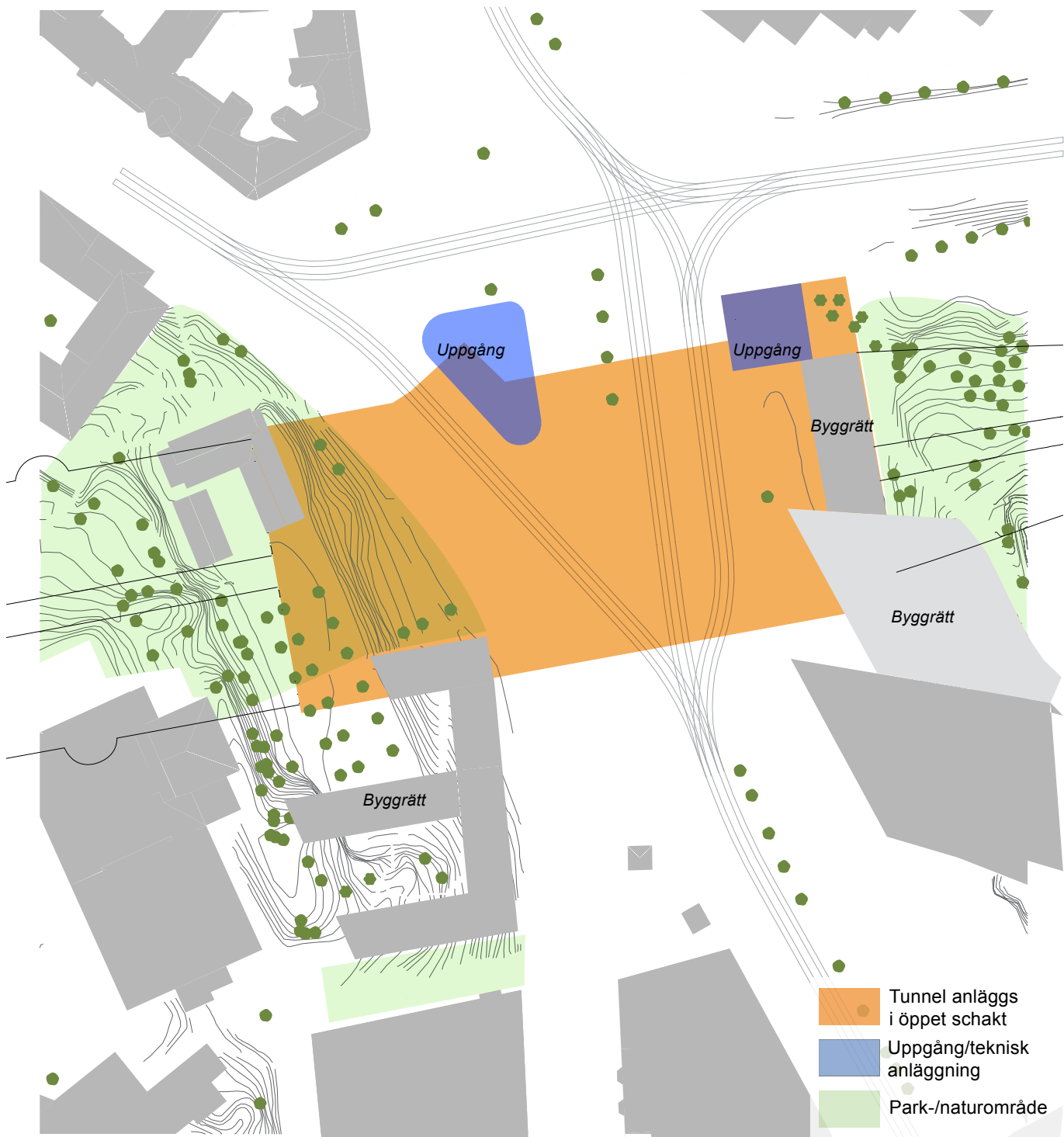
Riktlinjer

Landeriet måste bevaras för att ge parken existensberättigande och parken är i sin tur ett värdefullt grönt inslag i den hårdgjorda miljön.

Landeriparken behöver stärka sin identitet och sina sociala värden. Här finns stor potential. Utformning av kommande bebyggelse bör inte förstöra möjligheterna att utveckla Landeriparken. En ny byggnad i parkens södra del bör utformas med omsorg för att bidra till ett levande stadrum. Byggnaden skulle kunna, om den utformas rätt, lösa tillgänglighetsproblemen i parken om hiss installeras. Solstudier bör göras för att undvika att parken skuggas ut.

Kopplingen landeriparken Liseberg är en annan viktig aspekt. Om denna koppling försvinner genom att nya byggnader placeras på korsvägens östra sida, blir landeriparken än viktigare i sammanhanget. Tydligare koppling bör också skapas till Renströmsparken

Kartillustration över påverkan i Korsvägenområdet. Illustrationen visar en skiss över hur detaljplanen kan komma att utformas. Placeringen av byggrätter och uppgångar är ungefärlig. Förslag till ny bebyggelse som inte ingår i detaljplanen för Västlänkens station Korsvägen visas i en ljusare grå.

LISEBERG (SCHAKT FÖR TUNNEL, VENTILATION)

Liseberg är en välbesökt målpunkt i staden som lockar både göteborgare och mer långväga besökare. Förutom att det framförallt är en nöjespark med åkattraktioner och lyckohjul är det även ett omtyckt flanörsområde med fokus på park och trädgård. Inom området finns även flera kulturhistoriskt intressanta byggnader så som Lisebergs landeri och rester från Jubileumsutställningen 1923. Öster om Liseberg rinner Mölndalsån som kantas av inhemska lövträd.

Sociala värden

Liseberg innehar många olika sociala värden. Först och främst är det en plats för upplevelser, där parkmiljöerna innehar stora estetiska värden. Det är också en mötesplats med stort antal besökare varav många är barn. Det faktum att platsen är inhägnad gör att den kan upplevas som skyddad från störande element, till exempel trafikbuller. Å andra sidan kan det upplevas som att den inte är till för alla och därmed inte helt tillgänglig.

Delen av Mölndalsån som rinner öster om Liseberg är ganska undanskymd i stadsmiljön, först när man kommer nära får den ett relativt högt upplevelsevärde.

Kulturmiljövärden

Lisebergs landeri har ett mycket stort kulturhistoriskt värde och vittnar om hur stadens marker nyttjades under äldre tider. Det finns endast ett fåtal bevarade manbyggnader kvar från denna epok, vilket gör de aktuella manbyggnaderna från 1700/1800-talet särskilt betydelsefulla och viktiga att bevara.

Inom Lisebergsområdet finns också flera rester från Jubileumsutställningen 1923, Sveriges största utställning genom tiderna.

Alla dessa element är inte direkt knutna till träden, men de är en viktig del i helhetsupplevelsen av Liseberg.

Naturvärden

Lisebergsområdet är generellt klassat som påtagligt naturvärde, men här finns även höga naturvärden knutna till gamla ädellövträd.

Området är en delvis kuperad och bergig parkmiljö som domineras av relativt gamla ädellövträd. Dominerande diameter är 50-70 cm och flera träd är senvuxna. Hålträd förekommer glest spritt. Vanligt förekommande trädslag är ek, ask, lönn, bok, lind och enstaka tall. Markvegetationen är varierande med gräsytor och rabatter. Här finns även hårdgjorda ytor.

Enligt biotopkarteringen för den aktuella delen av Mölndalsån förekom begränsat (> 5 %) med övervattensväxter i form av svärdsiljor, men inga flytbladsväxter eller andra synliga växter fanns i vattnet vid inventeringstillfället. Knölnate är inte rapporterad från detta område i Artportalen och ingen fanns heller vid besöket 17 maj 2013. Närmiljön består främst av gräsytor samt lövträd inom en zon av 20 m på båda sidor av ån. En bilväg samt en klunga med träd finns närmast vattendraget på den östra sidan. Lisebergsområdet tar vid på den västra sidan och dominerar hela strandlinjen. Strandmiljön domineras

Kartillustration över Liseberg. Naturvärden visas i grönt, kulturvärden i lila och sociala värden i blått.

av lövträd med flera arter som björk, al och ek. Själva vattendraget är beskuggat till 20-30 % och har en krontäckning på 20-30 %.

Stränderna på båda sidorna bedöms som mindre naturliga på grund av de pålade erosionsskydden, samt Lisebergsområdets närhet till strandlinjen. En kortare sträcka i öster bedöms som mer naturlig, men är utan större värde.

BIOTOPSKYDDADE ALLÉER

En lindallé längs Lisebergs huvudgata bedöms inneha biotopskydd

ÖVRIGA VÄRDEN

Inga fynd av fladdermus gjordes under inventeringen.

NATURVÄRDENA ÄR KNUTNA TILL

- De äldre ädellövträden
- Förekomst av hålträd vilket gynnar kryptogamer och insektsliv.
- Asken är rödlistad (VU).
- Biotopskyddad allé

Påverkan

Inom Lisebergsområdet kommer delar av tunneln anläggas i öppen schakt. Anläggningar för ventilation planeras i berget ovanför Universeum. Dessa byggnader kan få en takfotshöjd på sju meter. Placeringen kommer att påverka både attraktionernas exponering och byggnadernas förankring i berget samt grönskan. Konsekvensen av påverkan på kulturmiljön bedöms som stor.

Ur kulturmiljöhänsyn, men även ur flera andra aspekter är det viktigt att bevara det gröna stråket mellan Renströmsparken och Liseberg. Denna koppling riskerar att påverkas negativt då delar av grönytan öster om Korsvägen schaktas bort och sambandet bryts ytterligare. Inga byggnader från jubileumsutställningen 1923, till exempel landeribyggnaderna, och spegeldammen, kommer att behöva rivas.

Liseberg har inga konstaterade fynd av fladdermöss och är således inte känsliga miljöer för artgruppen.

Mölndalsån kommer endast att påverkas under byggskedet och återställs därefter.

Kartillustration över Liseberg och Mölndalsån som visar påverkan.

SÖDRA VÄGEN (ARBETSTUNNLAR)

Arbetstunnel Liseberg och arbetstunnel Korsvägen mynnar båda ut i Södra vägen ungefär mitt emot varandra. Den ena har sitt påslag strax intill Chalmers-tunneln i en slänt med träd. Arbetstunnel Liseberg har sitt påslag i den branta bergssluttning som utgör gräns för själva Lisebergsområdet. Här växer större träd på krönet och mindre självsådda träd i och nedanför.

Sociala värden

Ingen av dessa platser är vistelseytor. De sociala värdena består istället i att den gröna trädrika slänten upp till Carlanderska har ett värde för stadsbilden och skapar grönska i ett annars relativt hårdgjort gaturum.

Kulturmiljövärden

Carlanderska Sjukhemmet ovanför Chalmerstunneln med tillhörande park har ett särskilt högt värde, och är välexponerat med stark monumental verkan uppe på berget utmed Södra vägen. Utmed Södra Vägen frontar också ett tegelhuskvarter från 1927- 35, bland annat ritat av arkitekterna E Holmdal och R O Swenson. Dessa värden är dock inte direkt kopplade till träden på den aktuella platsen.

Naturvärden

Ingen naturvärdesinventering har gjorts. Enligt den översiktliga bedömningen av naturmiljön i området vid Chalmerstunneln förekommer tre grova almar samt en grov ask. Den rödlistade och sällsynta snäckan tvåtandad spolsnäcka, (NT) förekommer.

Vid påslag till arbetstunnel Liseberg, ovan branten, förekommer flera mycket grova träd av lönn, ask och bok. Även den fridlysta och tidigare rödlistade idegranen förekommer inom området. Den tvåtandade spolsnäckan, förekommer rikligt även här. I allén i områdets västra del förekommer de rödlistade arterna punktsköldlav (CR), och getlav (VU).

NATURVÄRDENA ÄR KNUTNA TILL

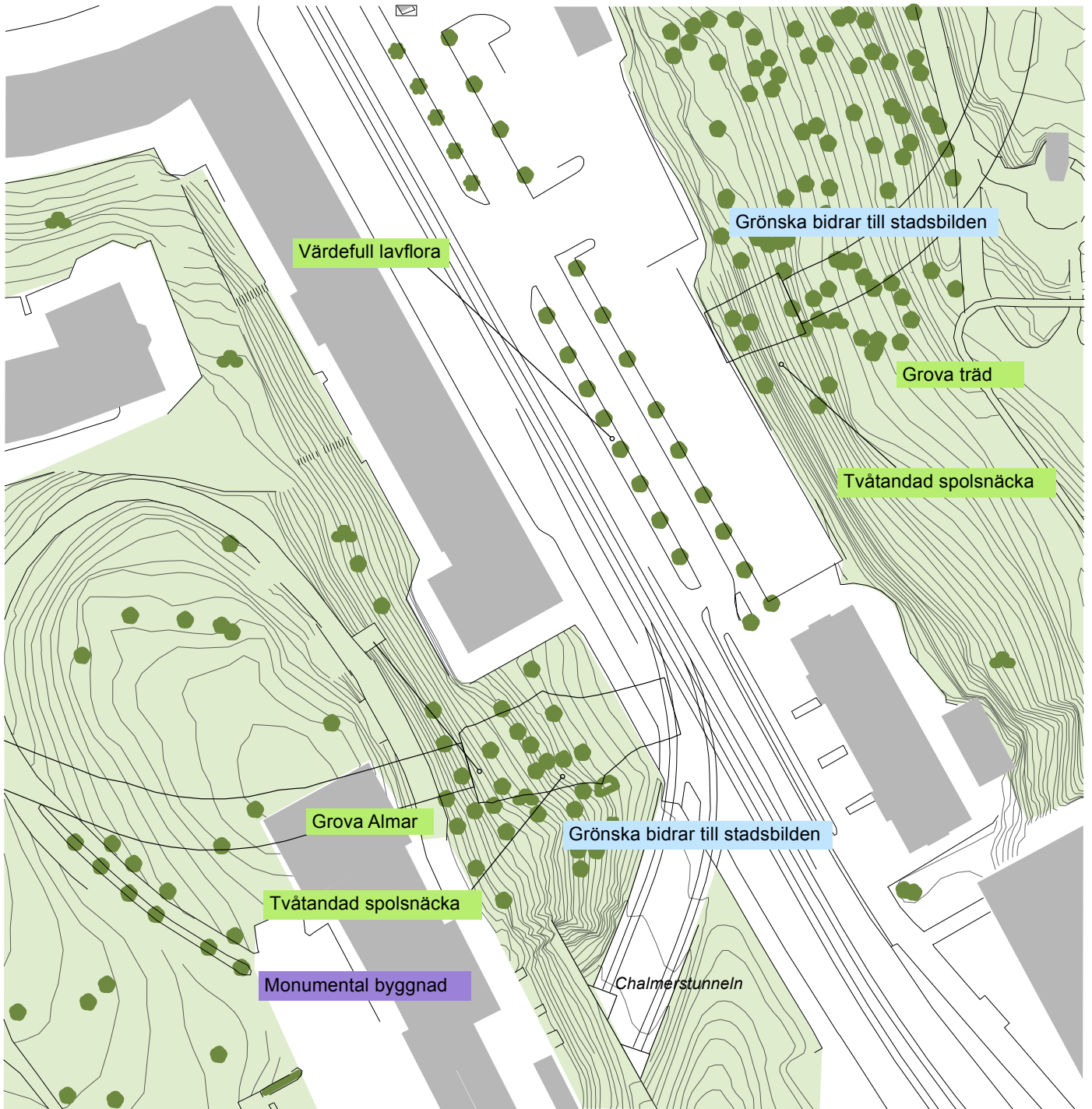
- De äldre ädellövträden
- Almen och asken är rödlistade (VU).
- Sällsynt lavflora
- Tvåtandad spolsnäcka

Påverkan

Den tvåtandade spolsnäckan kan insamlas och flyttas till annan, lämplig lokal. Här finns vissa större träd som eventuellt behöver kompenseras.

Den samlade konsekvensen för kulturmiljön bedöms som måttlig.

De sociala värdena som består av upplevelsen av den gröna slänten riskerar att försvinna vid Chalmerstunneln och på Lisebergssidan. Konsekvenserna bedöms som små.

Kartillustration som visar värden och påverkan vid Södra vägen. Naturvärden visas i grönt och kulturvärden i lila.

SKÅR (ARBETSTUNNEL)

Värdefull naturmiljö i form av ett skogsklätt berg. Här planeras en arbetstunnel få sitt påslag. Området benämns Almedal i naturvärdesinventeringen.

Sociala värden

I området finns ett system av gångar och det syns att platsen används för lek och promenader. Det finns en länk från andra sidan E6:an som gör att området är sammankopplat med området kring Liseberg. Den västra sidan av berget är mycket bullerstörd, med så fort man kommer över krönet blir miljön lugnare. Hela det skogsklädda berget har dock ett värde ut stadsbildssynpunkt.

Kulturmiljövärden

I området finns ett fornlämningsområde i form av en boplat. Området består av ett lövskogsområde som sannolikt tidigare har hävdats. Den tydliga topografin och den omgivande lövskogsmiljön ger ett relativt högt upplevelsevärde. Det saknas kulturhistorisk beskrivning av området.

Naturvärden

Området som helhet har ett högt naturvärde. Här finns flerskiktad ekskog med ett stort inslag av gamla träd. Ek med stamdiametern 50-70 cm förekommer allmänt och flera har diametrar på 80-100 cm. Andra förekommande trädslag är bok, alm och björk. Här finns ett större inslag av hålträd. Både klen och grov död ved förekommer.

LAVAR

Lavfloran är relativt artfattig, men området bedöms ändå vara relativt intressant. Glansfläck (s) förekommer på ett flertal olika träd (ek). Även trädbaslav förekommer i området.

ÖVRIGA VÄRDEN

Skår hör till de ur fågelperspektiv värdefullaste längs hela Västlänkens sträckning. Området är särskilt värdefullt för mindre hackspett. Här finns död ved och högstubbar, vilket erbjuder lämpliga substrat att leta föda i och träd att hacka ut bon i. Inget exemplar observerades men arten är flitigt rapporterad i artportalen och det finns ingen tvivel om att den finns i området.

Skår har låga värden för fladdermöss.

NATURVÄRDENA ÄR KNUTNA TILL

- De äldre ekarna
- Förekomst av död ved vilket gynnar kryptogamer och insektsliv.

Kartillustration över Skår som visar platsens värden samt den planerade arbetstunnelmynningen. Naturvärden visas i grönt och sociala värden i blått.

Påverkan

I området planeras en arbetstunnel vars påslag hamnar i östra kanten av det skogsbeklädda berget. Tunnelmynningen medför en liten minskning av skogsarealen. Sammantaget bedöms konsekvenserna för naturmiljön bli måttlig. Skår har låg känslighet gällande fladdermöss i samband med exploatering.

Anläggningen innebär intrång i en naturmiljö med kulturhistoriska inslag. Ur kulturmiljösynpunkt påverkar anläggningen närmiljön runt fornlämningen och avläsbarheten av det kulturhistoriska och förhistoriska landskapet. Upplevelsen av fornlämningsmiljön kommer att påverkas påtagligt, men inte det vetenskapliga värdet. Bedömningen är därför att konsekvensen av påverkan på kulturmiljön blir små till måttliga.

KÄLLOR

- Antiquum m fl, 2013, *Fördjupade kulturmiljöbeskrivningar för Centralen, Haga, Korsvägen och Skansen Lejonet*
- Antiquum m fl, 2013, *Kulturmiljöbilaga till Miljökonsekvensbeskrivning för Västlänken; järnvägstunneln*
- Calluna, 2013, *Naturmiljöinventering för Västlänken i Göteborg*
- Calluna, 2013, *Fågelinventering för Västlänken i Göteborg*
- Göteborgs stad, Park- och Naturförvaltningen, 2014, *Grönstrategi för en tät och grön stad*
- Göteborgs stad, Park- och Naturförvaltningen, 2013, *Mycket översiktlig bedömning av naturmiljön i anslutning till arbetstunnlar och ventilationsschakt*
- Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret, 2013, *Social konsekvensanalys och Barnkonsekvensanalys*
- Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret, 2013, *Miljökonsekvensbeskrivning för järnvägstunnel*
- Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret, 2014, *Miljökonsekvensbeskrivning för järnvägstunnel, kompletterande samråd*
- Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret, 2013, *Social konsekvensanalys och Barnkonsekvensanalys, kompletterande samråd*
- Hartill, 2014, *Besiktning av träd*
- Naturcentrum, maj 2013, *Lav- och vedsvampinventering för Västlänken i Göteborgs Stad – underlag till naturmiljöutredning*
- Norconsult, 2014, *PM Social konsekvensanalys och barnkonsekvensanalys, Komplettering med anledning av ändring i plan*
- Riksantikvarieämbetet, 2013, *Fria eller Fälla*, remiss samt arbetsmaterial
- Spacescape/Trivector/White, dec 2013, *Stadslivsanalys för Västlänken, (Förhandskopia)*
- Tyréns, 2014, *Kompletterande Kulturmiljöbilaga Tekniska Anläggningar, DP Järnvägstunnel, Västlänken*

TRÄD OCH TRÄDMILJÖER I VÄSTLÄNKENS KORRIDOR

UNDERLAGSRAPPORT FÖR DETALJPLANER FÖR VÄSTLÄNKEN
STADSBYGGNADSKONTORET, GÖTEBORG

BILAGA 1

VÄRDERING AV TRÄDMILJÖER

VÄRDERING AV TRÄDMILJÖER UR ETT SOCIALT PERSPEKTIV

I texttrutan nedan finns ett antal punkter som kan vara till hjälp för att beskriva och värdera en trädmiljö ur ett socialt perspektiv. Listan är inspirerad av Riksantikvarieämbetets skrift Fria eller Fälla, men har redigerats och kompletterats med ytterligare kriterier.

1. Skydd från omgivningen

Ett område som är skyddat från exempelvis störande synintryck eller buller från omgivningen ger bättre möjligheter till avkoppling, rekreation och kontemplation. Det geografiska läget spelar förstås roll – ett område i närheten av en starkt trafikerad genomfartsled är till exempel sällan fritt från störningar. Men också områdets utformning med exempelvis skyddande träd- och buskridåer har betydelse.

2. Kontemplation, sorgearbete, eftertanke och återhämtning

Offentliga miljöer med träd kan generellt vara viktiga platser för mental och psykisk återhämtning, särskilt i storstäder. Miljöns utformning med till exempel gamla träd kan vara viktiga faktorer för att skapa en harmonisk, lugn och fridfull miljö. Studier har visat att även utsikten över träd från exempelvis skolor kan ha positiva effekter.

3. Möjlighet till rekreation, motion eller sociala möten

Ett områdes geografiska läge, innehåll och utformning kan i varierande grad uppmuntra till sociala möten, spontanidrott, picknick, vila och så vidare. Ny forskning lyfter särskilt fram hur parker och andra grönområden tros kunna stärka den sociala sammanhållningen i samhället. För barnen är det en stor tillgång om det går att klättra, leka och röra sig fritt i miljön.

4. Möjlighet till minnesvärda positiva upplevelser

Trädmiljöer och även enskilda träd – vare sig de är medvetet arkitektoniskt gestaltade eller inte – kan vara faktorer som gör en plats speciell och värd att minnas.

5. Stort antal besökare och/eller förbipasserande

Ju fler personer som nyttjar ett område desto viktigare är det att ta hänsyn till områdets sociala värden. Även om de flesta förbipasserande inte aktivt har valt miljön för till exempel rekreation eller upplevelse kan träden vara viktiga vilket har visat sig i storstäder där åtgärder i alléer eller nedtagning av enstaka träd kan väcka starka reaktioner hos allmänheten.

6. Närhet till andra rekreationsområden, platsens roll i ett grönt sammanhang

Om det råder brist på andra närliggande rekreationsområden är området extra värdefullt. Ingår den i ett grönt stråk eller är den isolerad? Finns möjlighet att promenera mellan flera platser.

7. Brist på liknande miljöer

Om den typ av anläggning som området utgör är sällsynt eller minskar är det extra värdefullt att bevara kvarvarande områden med sina sociala värden.

8. Platsens framtida potential

Hur kommer platsens karaktär att utvecklas i framtiden? Finns förbättringspotential eller kommer den att behålla ett befintligt högt värde?

9. Platsens betydelse ur barnperspektiv

Platsen ligger nära bostad eller skola. Platsen utgör ett typiskt utflyktsmål.

10. Leverans av viktiga ekosystemtjänster

Träd i offentliga miljöer kan leverera olika typer av ekosystemtjänster som är viktiga för samhällsekonomin. (Eftersom ekosystemtjänster per definition handlar om naturens bidrag till människans välbefinnande räknas de här som ett socialt värde.) Exempel på sådana tjänster är luftrening, reglering av mikroklimatet, vind- och solskydd, produktion av syre och upptag av koldioxid, minskning av buller samt upptag av dagvatten och dränering.

11. Hög grad av tillgänglighet

Några exempel på tillgänglighet i en miljö är att platsen är tillräckligt plan för att kunna nyttjas av personer, även barn, som använder rullstol eller andra hjälpmedel. Platsen är väl upplyst även kvällstid. Toaletter, parkering, bänkar och andra möbler är anpassade till personer med funktionshinder.

VÄRDERING AV TRÄDMILJÖER UR KULTURMILJÖPERSPEKTIV

I texttrutan nedan finns ett antal punkter som Riksantikvarieämbetet har listat i skriften Fria eller Fälla. De kan vara till hjälp för att beskriva och värdera en trädmiljö ur ett kulturmiljöperspektiv. Listan är inspirerad av Riksantikvarieämbetets skrift Fria eller Fälla, men har redigerats något.

1. Stor betydelse för forskning

Om området har ett omfattande informationsinnehåll med avseende på dess kulturhistoria kan det ha stor betydelse för forskning. Här avses sådan information som inte nödvändigtvis är synlig eller på annat sätt upplevbar och förståelig för var och en, men som med olika metoder kan samlas in i form av data vilka kan bearbetas och tolkas av sakkunniga. Det kan till exempel röra sig om ett visst genetiskt växtmaterial eller en särskild arkitektonisk gestaltning av grönytor.

2. Stor pedagogisk betydelse

Området är tydligt läsbart och ger goda möjligheter till förståelse, upplevelse och förmedling av dess kulturhistoria. Här handlar det om att bedöma i vilken omfattning miljön genom sitt innehåll kan återspegla bakomliggande kulturhistoriska skeenden.

3. Låg grad av förändring eller lång läsbar kontinuitet

Låg grad av förändring: Om områdets innehåll och karaktär återspeglar en avgränsad tidsperiod är det värdefullt om det har många tidstypiska inslag kvar samtidigt som få sentida element har tillkommit. Detta kan till exempel gälla ett enhetligt genetiskt växtmaterial som finns bevarat sedan anläggningstiden eller en oförändrad utformning av en herrgårdsmiljö med park eller trädgård.

Lång läsbar kontinuitet: Områdets utveckling i ett historiskt perspektiv (tidsdjup) är läsbart och förståeligt. För att kunna återspegla ett längre utvecklingsförlopp är det viktigt att väsentliga beståndsdelar från olika skeden finns kvar. Nya element har tillkommit utan att bärande nyckelelement från tidigare skeden har raderats.

4. Hög grad av representativitet

En representativ miljö är särskilt kännetecknande och typisk för den kulturhistoriska utvecklingen i landet och/eller regionen. Miljön har många gemensamma drag med andra miljöer av samma eller liknande typ och fungerar som en god representant för ett kulturhistoriskt skeende eller utvecklingsförlopp.

5. Hög grad av förebildlighet

En förebildlig miljö är inte nödvändigtvis representativ men har däremot utgjort en förebild för eller på annat sätt haft särskild betydelse för den kulturhistoriska utvecklingen i landet och/eller regionen. Miljön kan till exempel återspegla ett nytt fenomen och dess efterföljande spridning.

6. Hög grad av sällsynthet

Området är av en typ eller har typer av värden som saknar eller har få motsvarigheter i landet, regionen eller kommunen. Miljön eller delar av miljön har antingen alltid varit mycket sällsynt (motsats till representativitet) och kan därmed ha ett värde genom att den återspeglar en specifik händelse. Miljön kan också ha varit vanlig men har minskat kraftigt i landet eller regionen. Att miljön idag är mycket sällsynt innebär inte i sig att den är kulturhistoriskt mer värdefull. Däremot kan det finnas anledning att ta extra stor kulturmiljöhänsyn i denna miljö, enbart på grund av att den är en av de sista kvarvarande.

7. Frånvaro av yttre hotbild

Det finns inom en överskådlig framtid inga kända yttre hot som kan leda till att områdets kulturhistoriska värden på ett avgörande sätt kommer att minska.

VÄRDERING AV TRÄDMILJÖER UR NATURMILJÖPERSPEKTIV

I texttrutan nedan finns ett antal punkter som Riksantikvarieämbetet har listat i skriften Fria eller Fälla. De kan vara till hjälp för att beskriva och värdera en trädmiljö ur ett naturvärdesperspektiv. Listan är inspirerad av Riksantikvarieämbetets skrift Fria eller Fälla, men har redigerats något.

1. Området är viktigt för forskning och pedagogik

Vissa trädmiljöer är extra viktiga med avseende på forskning om naturen till exempel för undersökningar kring en specifik arts utbredning eller ekologi.

2. Områden ligger i en värdestrakt

Om området tillhör en viss biotoptyp, till exempel alm-ask miljö, och ligger i ett landskapsavsnitt där det finns gott om liknande värdefulla miljöer av samma biotoptyp, kallas detta för en värdestrakt.

3. Området har lång kontinuitet

Många arter kräver eller gynnas av lång kontinuitet (> 100 år). I områden med lång kontinuitet är förutsättningar att många sällsynta arter ska kunna finnas kvar eller återetableras betydligt större än i miljöer med bruten kontinuitet. Begreppet kontinuitet kan här gälla i flera olika skalor. Det kan avse såväl själva biotopen som det omkringliggande landskapet.

4. Området är viktigt för spridning av arter

Många sällsynta arter har svårt att förflytta sig längre sträckor. För spridning behövs en viss mängd träd med rätt egenskaper inom ett visst avstånd. Avståndet varierar beroende på arten i fråga.

5. Förekomst av särskilt skyddsvärda träd

Dessa utgör livsmiljö för andra sällsynta arter som vedlevande insekter eller lavar. Ett sätt att bedöma om ett träd är särskilt skyddsvärdt är att se om de uppfyller kriterierna enligt nationella åtgärdsprogrammet för särskilt skyddsvärda träd.

6. Stor förekomst av/förutsättning för rödlistade arter samt fridlysta arter

Rödlistade arter är sällsynta eller hotade arter som riskerar att dö ut i Sverige. Antalet rödlistade arter i ett område kan ses som ett kvitto på hur värdefullt området är för biologisk mångfald.

7. Brist och minskning av biotoptypen

Med biotoptyp menas i detta sammanhang en ekologisk livsmiljö oavsett om det rör sig om en offentlig miljö eller inte.

8. Långsiktig funktionalitet

Området har goda förutsättningar till långsiktig ekologisk funktionalitet vilket innebär att området även i framtiden har goda förutsättningar att upprätthålla sina ekologiska funktioner och ha kvar sina viktiga strukturer och sitt artinnehåll.

